

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

KATEDRA VÝTVARNÉ VÝCHOVY A KULTURY

HAPPENING V MATEŘSKÉ ŠKOLE

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Jana Pelcmanová

Předškolní a mimoškolní pedagogika, Učitelství pro mateřské školy

Vedoucí práce: Mgr. Monika Plíhalová

Plzeň 2022

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně
s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni, 21. června 2022

.....
vlastnoruční podpis

PODĚKOVÁNÍ

Ráda bych poděkovala vedoucí práce paní Mgr. Plíhalové, která mi dala příležitost zpracovat zvolené téma a přijala mě „pod svá ochranná křídla“. Děkuji za poskytnutí cenných rad a námětů, za laskavý, trpělivý, pozitivní a přátelský přístup. Velké poděkování patří rovněž konzultantce paní MgA. Marii Černíkové, Ph.D. za mnoho odborných rad v oblasti dramatické výchovy, za její ochotný, aktivní a tvořivý přístup. Rovněž děkuji své sestře za pomoc s anglickým překladem. A v neposlední řadě chci poděkovat především svému manželovi za pomoc, podporu a trpělivost a také své rodině a přátelům.

ZDE SE NACHÁZÍ ORIGINÁL ZADÁNÍ KVALIFIKAČNÍ PRÁCE.

ANOTACE

Tato bakalářská práce se zabývá možnostmi uplatnění happeningu a performance v mateřských školách. V teoretické části práce je nastíněn historický původ těchto uměleckých forem, jejich definice a charakteristika. Další část se věnuje jejich mezioborovosti, se zaměřením na dramatickou a výtvarnou oblast, a zmiňuje obor výtvarné dramatiky a artefietiky jako vzdělávacích metod blízkých happeningu. V poslední části je navrženo možné zaměření aktivit v MŠ podle charakteristických prvků happeningu. V praktické části práce jsou popsány zrealizované aktivity s dětmi předškolního věku a popsány další možnosti praktické realizace.

ANOTATION

This bachelor thesis deals with the application possibilities of happening and performance in kindergarten. The theoretical part of the thesis shades light on a historical origin of these art forms, their definition and characteristics. The next part deals with their interdisciplinarity, focusing on dramatical and art areas, and includes the field of art drama and artefietics as educational methods closely related to happening. The last part of the thesis suggests possible focal activities in kindergarten according to the typical features of happening. The accomplished (realized) activities with preschool-age children and theoretical ideas (suggestions) of a potential further realization are described in the practical part.

KLÍČOVÁ SLOVA

happening, performance, historie, mezioborovost, výtvarné výrazové prostředky, dramatické výrazové prostředky, výtvarná dramatika, artefietika, příběh, experiment, hra, prožitek, rituál, oslava, tradice, výlet, happening a performance v mateřské škole

KEY WORDS

Happening, performance, history, interdisciplinarity, artistic means of expresion, dramatic means of expresion, art drama, artefietics, story, experiment, play, experience, ritual, celebration, tradition, trip, happening and performance in kindergarten.

OBSAH

ANOTACE	1
ÚVOD.....	4
1 TEORETICKÁ ČÁST.....	5
1.1 HISTORICKÉ POZADÍ A SOUVISLOSTI	5
1.1.1 Dávné kořeny happeningu a performance	5
1.1.2 Úsvit akčního umění v avantgardě	6
1.1.3 Vznik akčního umění v Americe.....	7
1.1.4 Předchůdci akčního umění v českém prostředí.....	9
1.1.5 Akční umění v českém prostředí.....	9
1.2 HAPPENING	13
1.2.1 Myšlenkový zrod happeningu – John Cage	13
1.2.2 Zrození pojmu happening – Allan Kaprow.....	14
1.2.3 Definice.....	14
1.2.4 Charakteristika happeningu.....	15
1.2.5 Porovnání divadla a happeningu	16
1.2.6 Jazyk happeningu.....	17
1.3 PERFORMANCE.....	18
1.3.1 Definice.....	18
1.3.2 Charakteristika performance	19
1.4 MEZIOBOROVOST HAPPENINGU A PERFORMANCE	21
1.4.1 Výrazové prostředky výtvarného umění a divadla	21
1.4.2 Mezioborovost a propojení výrazových prostředků na konkrétních příkladech happeningů a performance.....	22
1.5 POJETÍ VÝCHOVY A VZDĚLÁVÁNÍ BLÍZKÉ HAPPENINGU A PERFORMANCE JIŽ APLIKOVANÉ V MŠ.....	26
1.5.1 Výtvarná dramatika	26
1.5.2 Artefiletika	28
1.6 MOŽNOSTI POUŽITÍ HAPPENINGU A PERFORMANCE V MATEŘSKÉ ŠKOLE	30
1.6.1 Děj (příběh).....	30
1.6.2 Experiment	31
1.6.3 Hra	31
1.6.4 Prožitek.....	32
1.6.5 Rituál/ oslava	32
1.6.6 Oslava	33
1.6.7 Tradice	33
1.6.8 Výlet (putování)	33
1.7 PROPOJENÍ OBECNĚ ZAMÝŠLENÝCH CÍLŮ HAPPENINGU V MŠ S CÍLI V RÁMCI RVP PV	35
1.7.1 Dítě a jeho tělo	35
1.7.2 Dítě a jeho psychika.....	36
1.7.3 Dítě a ten druhý.....	38
1.7.4 Dítě a společnost	39
1.7.5 Dítě a svět	39
2 PRAKTICKÁ ČÁST.....	42
2.1 NÁVRHY AKTIVIT A JEJICH REALIZACE	42
2.1.1 INDIVIDUÁLNÍ REALIZACE HAPPENINGU	42
2.1.2 REALIZACE HAPPENINGŮ A PERFORMANCE V MATEŘSKÉ ŠKOLE.....	49
2.1.3 Teoretické návrhy realizace dalších happeningových aktivit	73

ZÁVĚR.....	76
RESUMÉ.....	77
SEZNAM LITERATURY	79
SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK, GRAFŮ A DIAGRAMŮ	82
PŘÍLOHY	I

ÚVOD

„Dílo musí zůstat uvnitř skutečnosti proto, aby v ní sloužilo jako nástroj iniciace, aby svazovalo náš zdejší život a naši skutečnost s oním nehmotným původem a smyslem, který tímto dílem prosvítá a činí je tím, co se nazývá uměním... To je smysl dnešní změny uměleckého díla v akce, v procesy, v performance; umělecké dílo nemá osamoceně stát v prostoru našeho světa, ale udávat se v čase našeho života.“

(Chalupecký, 1990, s. 110)

Moderní doba přinesla mnoho vědeckých objevů a technologií, které nám usnadňují život. Na druhou stranu přivedla člověka k touze tyto materiální vymoženosti vlastnit a měřítkem hodnoty člověka se stal úspěch a bohatství. Z běžného života plného spěchu se začaly vytrácet neobyčejné chvíle, kdy se člověk přibližuje člověku, přírodě a cítí se součástí celého univerza. I když si povrchnost tohoto světa uvědomíme, je těžké vyhnout se jeho působení, a tak občas upadáme do rutiny, jednáme automaticky, pasivně a v našem konání je méně života. Happening a performance jsou cestou, jak vyjít z tohoto stavu „uspání“, lhostejnosti a stát se znovu živou bytostí reagující na dění kolem sebe i v sobě. Tuto přirozenou vlastnost dítěte „být živý“, zkoumat a hrát si je třeba v dětech podporovat a rozvíjet a zde vidím velký potenciál nejen happeningu a performance, ale akčního umění obecně.

Cílem práce je zjistit a popsat možnosti realizace happeningu a performance v mateřské škole jako mezioborové aktivity s edukačním potenciálem komplexně rozvíjející osobnost dítěte.

Teoretická část práce se věnuje historii happeningu a performance v Americe a Čechách tak, aby bylo možné pochopit souvislosti, důvody vzniku, a tedy i možnosti, jak s touto uměleckou formou dále pracovat. Dále jsou uvedeny definice a charakteristiky obou pojmů. Později se zaměřuje na jednu vlastnost, kterou je mezioborovost, a ukazuje ji na příkladech konkrétních happeningů spolu s výtvarnými a dramatickými výrazovými prostředky. Další kapitola představuje výtvarnou dramaturgii a artefietiku jako pojetí vzdělávání kombinující výtvarnou a dramatickou výchovu velmi blízké happeningu a performance. Nakonec jsou uvedeny cíle happeningů propojené s RVP PV a možnosti zaměření a realizace happeningů v MŠ.

V praktické části je pak individuální realizace happeningu a realizace happeningů a performancí s dětmi v mateřské škole spolu s fotodokumentací.

1 TEORETICKÁ ČÁST

1.1 HISTORICKÉ POZADÍ A SOUVISLOSTI

Člověk používá umělecké formy k tomu, aby se vyjádřil, přenesl určité ideje na druhé, poukázal na aktuální problémy. Avšak formy jsou jako nádoby, které se časem opotřebují. Ty, které se používaly v minulosti (obraz, socha), dnes již nemusí dobře sloužit k uskutečnění záměru autora. A tak se objevuje určitá potřeba společnosti vycházející z charakteristik doby vytvořit formy nové. Takové, které jsou schopné dané myšlenky přenést. Je tedy třeba znát charakteristiku doby a společnosti, kdy happening a performance vznikají, abychom pochopily důvod jejich vzniku.

1.1.1 DÁVNÉ KOŘENY HAPPENINGU A PERFORMANCE

Akční umění (definice viz. kapitola 1.2) má své kořeny již v kultovních obřadech našich předků, kdy bylo umění nedílnou součástí života lidí podobně jako náboženství. Americký etnograf Heroje Rothenberg vyjadřuje podobnou myšlenku, když tvrdí, že akce dnešních umělců, ať vědomě či nevědomě, navazují na obřady dávných národů. (Zhoř et al., 1991, s. 10) Výtvarné projevy, tanec, hudba a divadlo tedy účinkovaly na poli rituálu (Morganová, Valoch 2009, s. 8), byly prostředkem ke spojení člověka s přírodou, s bohem a umožňovaly člověku prožít určitou ceremonii, dotknout se něčeho posvátného.

Díky rostoucímu materialismu ve světě, však takových posvátných okamžiků v každodenním životě ubývalo. Postupně docházelo k oddělování umění podobně jako náboženství z každodenního života, až současný člověk získal dojem, že k tomu, aby spatřil umění, musí do galerie, a aby se setkal s posvátným, musí do kostela. Ve 20. století sice umění již nebylo řemeslem a osvobodilo se od nutnosti tvořit z ekonomických, politických, mocenských či církevních zájmů, ale zároveň přestalo sloužit člověku a stalo „l'art pour l'art“. Přestože umělec možná neznal příčinu, cítil nesmyslnost a prázdnotu tohoto počínání, a tak se přirozeně umělecké projevy navracejí ke svým pramenům, do doby, jak řekl František Šmejkal, „kdy umění ještě nebylo chápáno jako umění, ale jako životně nezbytná aktivita.“ (Morganová, Valoch, 2009, s. 9).

Bylo tedy nutné vytvořit novou uměleckou formu, která znovu propojí svět umění se životem, dostane umělecké dílo z galerií, donutí člověka stát se živým, aktivním, podílejícím se na společném díle, společném dialogu, namísto pasivního hledění na obraz a jeho nezúčastněné hodnocení za účelem vytvoření zdání své intelektuální dokonalosti.

Tuto touhu navrátit nemateriální hodnoty do života člověka podporuje i tendence autorů klást důraz na myšlenkové pozadí a průběh díla než na samotné dílo jako fyzický výsledek tvorby. Důležitější je myšlenka autora, jeho prožitek a prožitek účastníků, který je neopakovatelný a nepřenositelný. (Morganová, Valoch, 2009, s. 8)

1.1.2 ÚSVIT AKČNÍHO UMĚNÍ V AVANTGARDE

Poprvé použil pojmu „*avant-gard*“¹ Henri de Saint-Simon² ve svém díle o utopistické společnosti inspirovaném Platonovou Ústavou. Tento termín pojmenovává umělce, kteří by se stali hlavní silou společnosti po boku vědců a průmyslníků. Ze slov Saint-Simona je poznat nadšení a naděje vkládané do avantgardy: „*Jak nádherným osudem je pro umění to, že nad společností převezme pozitivní moc, toť vsutku jeho duchovní úloha a že bude energicky kráčet v čele všech intelektuálních sil v době jejich největšího rozmachu. Toť úloha umělců, toť je jich poslání.*“ (Aronson, 2011, s. 15) Tak se začalo rodit avantgardní hnutí, které mělo razit nové cesty umění a přetvořit společnost.

Avšak na počátku 20. století s příchodem první světové války dochází k pohasnutí evropských humanitních ideálů. Umělci jsou zklamáni současným směřováním společnosti, snaží se odklonit od zavedených konvencí a jdou cestou revolty. Tak se ze společnosti určitým způsobem vyčleňují. Objevuje se tedy velký rozpor: Jak zůstat mimo společnost, se kterou nesouhlasí a zároveň ji přetvořit?

Futurismus nachází odpověď v idealizaci rozvoje vědy a techniky. Jak můžeme vidět na příkladu díla *Symfonie továrních sirén* (1922) ruského skladatele Arseny Avraamova zahranou u příležitosti výročí Velké říjnové revoluce. (obr. viz. příloha č. 1 a)

Navazující **dadaismus** reaguje na nesmyslnost a hrůzy první světové války návratem k dětské čistotě a naivitě (vytváří čmáranice, slova nemající význam, úmyslně jedná nerozumně), jak dokládá Hugo Ball přednesem básně „*Karawane*“ složenou z nesmyslných slov, oblečen do zvláštního kostýmu. (obr. viz. příloha č. 1 b)

Odpovědí **surrealismu** je snaha osvobodit mysl od kontroly rozumem a namísto toho nechat promlouvat stavy své duše prostřednictvím volných asociací. S tím souvisí i tendence dávat větší prostor imaginaci, fantazii, snům, podvědomí, a přivést tak

¹Má původ ve francouzském pojmu „*avant-garde*“, kde „*avant*“ je před, „*la garde*“ hlídka.

²Henri de Saint-Simon (1760–1825). Byl francouzský osvícenecký šlechtic, reformátor, utopista podporující myšlenky moderního socialismu.

podvědomé obsahy navenek, propojit je s realitou. Inspirace Sigmundem Freudem³ a později Carlem Gustavem Jungem⁴ je zde více než patrná. Jako ve futurismu se znovu objevuje, tentokrát u Antonina Artaud⁵ snaha o zrušení konvenčního jeviště a hlediště. Ty mají být nahrazeny „jednotným místem bez přehrad a bariér, jež se stane vlastním divadlem akce...“ (Arondson, 2011, s. 35) Artaudovi texty se staly bezprostředním a přímým předchůdcem happeningů.

1.1.3 VZNIK AKČNÍHO UMĚNÍ V AMERICE

Mnoho evropských avantgardních umělců emigruje během druhé světové války do USA, a tak dochází k šíření avantgardního umění, k jeho prolínání s americkou kulturou a s prostředím.

Surrealismus v Americe se stal důležitým impulzem pro vznik akční malby, bezprostředního předchůdce akčního umění. Hlavní představitel akční malby Jackson Pollock, který využíval metody drippingu⁶ (obr. viz. příloha č. 1 c) tvrdil, že „*Všechny malby jsou výsledkem série pohybů. Nejen výsledek pohybů, ale taky pohyby samotné jsou uměním.*“ (A Brief History of Performance, 2017)

K šíření avatgardy v Americe přispěla *Of this Century Gallery* založená roku 1942 sběratelkou umění a manželkou německého malíře Maxe Ernsta, Peggy Guggenheimovou. Zde měla možnost evropská avantgarda představit svá díla a američtí umělci tak získali příležitost se s nimi přímo seznámit a inspirovat se jejich tvorbou. (Toriská, 2013, s. 3)

Nejen New York byl důležitým centrem střetávání kultur a vznikem nových uměleckých tendencí, a nejen sem mířily kroky evropských emigrantů. Experimentální škola Black Mountain College v Severní Karolíně, založená roku 1933, se stala útočištěm umělcům prchajících před válkou, převážně členům Bauhausu.⁷ Zde mohli výtvarníci, hudebníci, tanečníci, spisovatelé a divadelníci pracovat svobodně „*bez neustálého tlaku galerií, kritiků a komerční poptávky.*“ (Aronson, 2011, s. 41) Byla určitou „uměleckou laboratoří“, která otevřela své dveře mnoha tvůrcům vznikající americké avantgardy včetně Merce

³ Sigmund Freund (1856-1939) byl rakouský lékař – neurolog a psycholog, zakladatel psychoanalýzy.

⁴ Carl Gustav Jung (1875-1961) byl švýcarský lékař-psychiatrik a psycholog, zakladatel analytické psychologie.

⁵ Antonin Artaud (1896-1948) byl představitel francouzské meziválečné avantgardy, básník a divadelník silně ovlivněný surrealismem.

⁶ Dripping (drip painting) je forma abstraktního umění, kdy se barva nakape nebo nalije na plátno.

⁷ Bauhaus (1919-1933) byla škola výtvarného umění v německém Výmaru usilující o obnovení blízkého vztahu umění a řemesla.

Cunninghama a Johna Cage (obr. viz. příloha č. 1 d) stojící u zrodu prvního happeningu, o němž bude pojednáno v další kapitole. (Aronson, 2011, s. 41)

Cage později učil na New School for Social Research v New Yorku. Tam se jeho žákem stal i Allan Kaprow, americký malíř a průkopník performativního umění. Jako první použil pojmu happening v článku o Jacksonu Pollockovi a v roce 1959 jej i uskutečnil. Svůj záměr popisuje následovně: „A game, an adventure, a number of activities engaged in by participants for the sake of playing.“⁸ (A Brief History of Performance Art, 2017) (viz. příloha č. 1 j)

V 60. letech vzniká volné mezinárodní uskupení výtvarníků, Fluxus, silně ovlivněných Johnem Cagem a dadaismem. Snažili se bořit zavedené konvence, překračovat hranice výtvarného umění, pronikali i do oblasti hudby a literatury. Pojem Fluxus použil v roce 1961 George Maciunas a měl ztělesňovat proud měnících se impulzů a jednání. Skupina se snažila upozornit na materialismus vládoucí ve světě a snažila se spojit život s uměním. (Aronson. 2011 s.150) Členy Fluxu byl Wolf Vostell, Ben Vautier, Yoko Ono, Joseph Beuys a Milan Knížák. (obr. viz. příloha č. 1 e)

Ve vztahu k happeningu je třeba uvést i japonské umělecké hnutí Gutai (1964), jehož zakladateli jsou Jiro Yoshihara a Shozo Shimamoto. Umělci kombinovali malbu s performativním uměním, konceptuálním uměním, interaktivním uměním, divadlem a instalací. V The Gutai Manifesto vyjádřili myšlenku vztahu mezi duchem, tělem a materiálem a konkretizovali ji pak ve své práci metodami používajícími umělcovo tělo ve spojení s razantními až násilnými gesty. Příkladem je dílo Sabura Murakami, který prorazil skrz řadu papírových pláten. (Kovaříková, 2011. s. 4-5) (obr. viz. příloha č. 1 f)

Základním vyjadřovacím prostředkem se ve druhé polovině 60. let pro některé umělce stalo tělo. Body art se rozvinul hlavně na západním pobřeží USA. Poprvé byl termín použit v roce 1970 kritikem W. Sharpem v časopisu Avalanche. Jeho protagonisté Vito Acconci, Bruce Nauman, Dennis Oppenheim, Tom Marioni, Chris Burden vystavovali své tělo náročným situacím, a tak zkoumali limity nejen těla, ale i psychiky. (obr. viz. příloha č. 1 g) Body art byl převažující formou umění po celá 70. léta. V souvislosti s ním se začal používat pojem *performance*. (Morganová, Valoch, 2009, s. 15)

⁸ Překl. „Hra, dobrodružství, množství aktivit, které účastníci provozují za účelem hry.“

1.1.4 PŘEDCHŮDCI AKČNÍHO UMĚNÍ V ČESKÉM PROSTŘEDÍ

V historickém přehledu vycházím z knihy Akční umění P. Morganové.

Akční umění v našem prostředí nemá, tak jako ve světě, původ v avantgardních směrech, protože na našem území nevyvolaly takovou odezvu. První tendence směřující k akčnímu umění můžeme vidět v činnosti Haškovy strany mírného pokroku v mezích zákona, v aktivitách Děvětsilu a fotografiích Josefa Váchala a Františka Drtikola.

K bezprostředním předchůdcům akčního umění pak řadíme surrealistickou skupinu Ra a její členy Václava Zykunda a Miloše Korečka, kteří aranžovali a fotografovali živé objekty. Podobně tvořil fotograf instalací a hravých akcí Jiří Toman v letech 1956-1966.

Mezi nejvýznamnější předchůdce českého akčního umění patří Vladimír Boudník, který vytvořil vlastní směr explosionismus.⁹ Překreslováním oprýskaných zdí a umístováním rámu obrazu na zeď vyvolal zvědavost a otázky Pražanů po smyslu svého počínání. Podobně probíhala i následující stovka akcí, které bychom mohli označit za první happeningy.

Kromě skupiny Šmidrů inspirovaných dadaistickými a surrealistickými večírky, vznikají skupiny se smyslem pro recesi tvořící humorné aktivity typické pro českou tradici. Kromě výše zmíněných můžeme uvést ještě Křižovnickou školu čistého humoru bez vtipu, skupinu K. Q. N a B. K. S.

Posledně zmíněným, ale neméně důležitým předchůdcem akčního umění je básník Jiří Kolář. Ten se od básní tvořených jen znaky dostal až k evidentní poezii, kdy jsou básně tvořené různými předměty. (Morganová, Valoch, 2009).

1.1.5 AKČNÍ UMĚNÍ V ČESKÉM PROSTŘEDÍ

Akční umění se rozvinulo v Čechách ve druhé polovině šedesátých let, ustálilo se na poli české neoficiální kultury v letech sedmdesátých a přetrvalo i v letech osmdesátých a devadesátých. Přitom se vyvíjelo a nabývalo různých forem, které s určitým zpožděním a svým vlastním způsobem odrážely dění ve světě.

V 60. letech u nás je snaha vyjít z galerijních prostor a proniknout do života ostatních lidí. Vznikají tedy hlavně kolektivní akce s převahou happeningů Milana Knížáka a

⁹ Umělecký směr, jehož základem je asociace jako tvůrčí metoda. Snaží se v lidech rozvinout schopnost asociace.

Křižovnické školy čistého humoru bez vtipu mající u nás spíše formu her, oslav a výletů než experimentů.

V 70. letech se pak akční umění rozděluje do několika proudů. Nejprve se objevují akce v přírodě Huga Demartiniho, Dalibora Chatrného, Václava Cíglera nebo Františka Šmejkal. Mají charakter happeningů nebo land artu a jsou reakcí na přetechnizovaný svět a snaží se „navrátit do náruče přírody“, jak uvádí František Šmejkal, jsou „...*návratem ke starým obřadům, které člověka žijícího v souladu s přírodou, provázely po celá tisíciletí a v lidovém umění přežívaly až do počátku našeho století. Plnily přitom v jeho životě nesmírně důležitou funkci, neboť ho spojovaly s minulostí a lidského rodu a zároveň ho pevně zakotvovaly v přírodě a kosmu.*“ (Morganová, Valoch, 2009, s. 60)

Později se objevují akce spojující prožitek těla a přírody, dochází ke spojení land artu¹⁰ a body artu¹¹. Někteří autoři se od tohoto spojení pak přesouvají čistě k body artu. Z řad umělců můžeme uvést Miloše Čejna, Petra Štemberu, Jana Mlčocha a Lumíra Hladíka.

V 80. letech se pozornost umělců obrací buď zpět k tradičním uměleckým formám, nebo k jiným činnostem. Avšak akční umění díky mladší generaci umělců nezaniká. Petr Váša a jeho koncepce fyzického básnictví¹² nebo kolektivní performance Krištofa Kintery jsou příkladem umělců pokračujících v tvorbě akčního umění.

Dále budou podrobněji představeni nejvýznamnější umělci českého akčního umění 60. let.

Milan Knížák

Je považován za průkopníka happeningu v Čechách. Je autorem s vyhraněným přístupem k umění i k životu, který zasahuje do mnoha oborů (výtvarné umění, hudba, literatura). Na českou scénu vnáší kreativitu, otevřenost, nové přístupy a výjimečný styl uvažování. Jeho raná tvorba je spojená se skupinou Aktual založenou roku 1964 spolu s bratry Machovými, Janem Trtílkem a Soňou Švecovou.

Při vytváření happeningu sahají k hlubším zdrojům akčního umění vycházejícím z dávných obřadů, slavností a her: „*Jeho místo je na hranici mezi uměním a životem. Je to vlastně*

¹⁰ Land art vznikl ve druhé polovině 60. let 20. století v USA. Je vytvářením uměleckých děl v krajině za použití přírodních materiálů.

¹¹ Body art se rozvinul ve druhé polovině 60. let na západě USA. Je směrem používající tělo jako prostředek uměleckého vyjádření.

¹² Fyzické básnictví je zvláštní způsob práce s jazykem, hlasem a tělem, kterým se P. Váša zabývá od počátku 90. let.

sám život, jen zformovaný do zvláštní podoby s vlastnostmi hry. Karneval nezná dělení na účinkující a diváky.“ (Morganová, Valoch, 2009, s. 29)

Zřejmě nejznámější akcí M. Knížáka je *Demonstrace jednoho* (obr. viz. příloha č. 1 h), kterou uskutečnil roku 1964. V ní Knížák oblečen ve zvláštním kostýmu vlastně napodobuje šamana, který vykonává určitou rituální činnost, jejíž smysl diváci neznají. Touto akcí Knížák vyhláší konec statickému umění a popisuje úlohu umělce jako tu, která „*se stává podobnou úloze apoštola, kouzelníka, boha.*“ (Morganová, Valoch, 2009, s. 29)

O Milanu Knížákově se z korespondence Jana Chalupického¹³ dozvídá i Allan Kaprow, a tím se Knížák dostává do povědomí západního světa: „*Nemohu Vám říci, jak mne to nadchlo, když jsem dostal vaši obálku se scénáři a fotografiemi happeningů Milana Knížáka – napsal mi Kaprow. Jsou to úplně krásná díla a měl jsem radost, když jsem se dozvěděl, že vznikly nezávisle. Happeningy mají tu zázračnou vlastnost, jako mají houby: rostou všude...*“ (Chalupecký, 1990, s. 91)

Eugen Brikcius

Pro Brikciuse jsou happeningy představeními, kde hraje důležitou roli promyšlená a dobře provedená mystifikace. Příkladem je happening *Dikůvzdání* (1967), kdy účastníci nejprve na Střeleckém ostrově v Praze pohřbili bohyni Podchlebu pod chleby, pak se přesunuli do Ledenburské zahrady, kde provedli obrácený rituál tím, že k nohám sochy (Podchleby) položili bochníky chleba. Než stačili rituál dokončit, zasáhla policie. Brikcius před soudem obhájil akci jako umění, čímž úspěšně ukončil happening. Ten předčil jeho očekávání, neboť se mu podařilo smýt hranici mezi životem a uměním, když sám soud byl prohlášen za happening.

Na rozdíl od M. Knížáka, kterému jde o vnitřní proměnu účastníka a záměrně tak připravuje své akce, Brikcius neusiluje o účastníkovu „katarzi“. Někdy si až pohrává s prožitky lidí a s lehkovážností přistupuje k nejběžnějším symbolům spojeným s tradicí (chleba, pivo, vejce).

Zorka Ságlová

Pro autorku je typické zapojení civilizačních předmětů do přírody, což je patrné i z akce *Házení míčů do průhonického rybníka Bořín* (1969), kdy se skupinou přátel (členové

¹³ Jan Chalupický (1910-1990) byl historik umění, výtvarný a literární teoretik a překladatel. Je autorem knihy „Na hranicích umění“, kde se zabývá současným výtvarným uměním a jeho hranicemi.

Plastic People of the Universe a The Primitives Group) putovali k rybníku, kam vhodili 37 barevných míčů. Vznikla tak pomíjivá plastika, na které se podíleli účastníci, voda i vítr. (obr. viz. příloha č. 1 i) Ságlová tak uskutečnila svoji snahu o zapojení diváka do tvorby a zároveň se stala v podstatě prvním umělcem v Čechách, který propojil land art s happeningem.

1.2 HAPPENING

Happening řadíme spolu s performance, land artem, instalací¹⁴, multimedialním uměním¹⁵, video artem¹⁶, uměním ve veřejném prostoru¹⁷ a site specific¹⁸ do oblasti AKČNÍHO UMĚNÍ. Tento pojem zahrnuje aktivity realizované „naživo“ v konkrétním prostoru a čase a vychází ze snahy započaté hudebníkem Johnem Cagem a jeho žáky (Havlík, 2010 s. 103). Podle Havlíka můžeme projevy akčního umění můžeme sledovat od 50.let 20. století až po současnost. (Havlík, 2010, str. 104-107)

1.2.1 MYŠLENKOVÝ ZROD HAPPENINGU – JOHN CAGE

Skladatel John Cage tvrdil, že hudba je všude, nejen na pódiu, ale že ji můžeme slyšet v každodenních zvucích. „*Hudba se tak stává prostředkem strukturování okolního prostředí v tom smyslu, že lze zaslechnout hudbu každodenního života, že život a umění splývají.*“ Podobnou myšlenku vyjádřil i tanečník Merce Cunningham, když zmínil, že i pohyby jako chůze a stání mohou být považovány za taneční pohyby. (Aronson, 2011, s. 37) V roce 1952 Cage vytvořil za pomoci účastníků inscenaci, která byla později označena za myšlenkový zdroj happeningů a divadla náhody (Aronson, 2011, s. 42). Jeho popis je uveden v kapitole *Mezioborovost happeningu a performance*.

Tento počín ve své době působil na experimentální škole jako jeden z mnoha, ale jeho opravdový význam se teprve ukázal. Došlo k naprosté změně pravidel. Představení nemělo žádný příběh, struktura byla stanovena Cagem jen v obecných rysech a dále vznikala jako důsledek náhodných událostí, nebyl zde daný obsah, a tedy představení nebylo možné zopakovat ve stejné podobě. Díky spojení umělců různých žánrů bylo možné vytvořit soběstačné segmenty, kde reakce na tyto segmenty může ovlivnit úsek následující. V konečném důsledku však tyto segmenty vždy vytváří jeden celek. „Šlo o časoprostorovou kompozici, v níž měli zvuk, pohyb, prostor i performer stejnou váhu (Aronson, 2011 s. 43). Toto dílo pod názvem *Theatre piece No I* je považován za jeden z prvních happeningů.

¹⁴ **Instalace** je prostorová kompozice poskládaná z různých materiálů a forem. Vztahuje se na konkrétní místo a přináší třetí rozměr – divák tedy může „vstoupit“ do díla.

¹⁵ **Multimedialní umění** je propojením textu, animace, videosekvencí, statického obrazu a zvuku do komplexního díla. Využívá digitálních technologií, odehrává se na počítačovém monitoru a často je interaktivní.

¹⁶ **Video art** je instalace tvořená projekcemi videozáznamu, které jsou promítány na stěny a budují tak prostor kolem diváka.

¹⁷ **Umění ve veřejném prostoru** se snaží poukázat na aktuální otázky „vynesením na ulici“. Navazují na happeningy a performance a využívají nových technologií.

¹⁸ **Site specific** je spjato s konkrétním místem, čerpá z jeho specifických vlastností a vztahuje se k němu na úrovni umělecké, sociální i psychologické.

1.2.2 ZROZENÍ POJMU HAPPENING – ALLAN KAPROW

Pojem „happening“ zmínil poprvé Alan Kaprow v článku o Pollockovi, když popisoval, jakou cestou by se mělo dát umění, po tom, co odvrhlo západní umělecké tradice. Mělo skončit s tradičním malířstvím a „*obrátit se k prostoru a předmětům každodenního života.*“ (Aronson, 2011, s. 64) Termín se pak objevil znovu v roce 1959 v časopisu *Anthologist* který byl vydán na Rutgersově univerzitě, kde Kaprow učil dějiny umění. Byl zde popsán scénář události projektu *The Demiurg* jako „Something to take place: a happening“. ¹⁹ (Kovaříková, 2011, s. 5)

Tento Kaprowův projekt byl zadaptován v Reubben Gallery a uveden roku 1959 pod názvem 18 happeningů o šesti částech. Galerie byla rozdělena dřevěnými příčkami a průhlednými igelity do třech místností, na jedné zdi byla koláž. V každé místnosti byla jiná světla (červené a bílé; modré; modré a bílé). Projekt se měl skládat ze tří částí a každá z nich měla obsahovat tři souběžně probíhající happeningy. Začátek a konec každé části ohlásilo zazvonění. Návštěvníci při příchodu dostali kartičky s obsazením účastníků a dalšími instrukcemi včetně výměny sedadel, takže složení aktérů v místnosti bylo pokaždé jiné. (Aronson, 2011, s. 66)

1.2.3 DEFINICE

Happening má původ v anglickém slovese „to hapen“ a jeho význam je přihodit se, stát se. Autor Alan Kaprow později vysvětlil, proč v projektu *The Demiurg* použil právě tento pojem: „I didn't know what else to call it and my piece was something that was just supposed to happen naturally.“²⁰ a definoval je jako asambláž událostí realizovaných nebo vnímaných v různých časech na více místech. (Kovaříková, 2011, s. 6)

Pojem je spojen většinou s aktivitami hnutí Fluxus, které přispělo k jeho formování. Dalšími autory happenigů byli Američané Dick Higgins, Claes Oldenburg, Robert Rauschenberg, Němec Wolf Vostell nebo Francouz Ben Vautier (Havlík, 2009, s. 104).

Prvně zmíněný Dick Higgins se pokusil definovat happening takto: „*Jsou to všechny formy představení, kde není kladený důraz na to, kdo a proč tak dělá, ale jednoduše, co dělá.*“ (Toriská, 2013, s. 8)

¹⁹ Překl. „Něco, co se má udát: událost.“

²⁰ Překl. „Nevěděl jsem, jak to nazvat, ale mé dílo bylo něco, co se má odehrát přirozeně.“

Claes Oldenburg vnímal happening jako novou formu divadla, která je propojena s malbou a sochařstvím, o čemž svědčí jeho definice: „*To, co je happening bychom mohli objasnit, jako když malíři a sochaři přijdou do divadla a s sebou přinesou nový pohled na způsob, jak se dívají na věci a jak je dělají.*“ (Henri, 1974, s. 86)

Patrice Pavis, profesor divadelních studií v Anglii definuje happening jako: „*Formu divadelní aktivity, která nemá předem stanovený program ani text (nanejvýš scénář), nýbrž nabízí to, co se postupně nazývalo událost, akce, hnutí, performance, tedy činnost, kterou provozují společně umělci a účastníci, kteří nechtějí napodobovat vnější jednání, vyprávět příběh či vytvářet významy. Využívají náhody, nepředvídanosti, aleatoriky a používají k tomu, jak nejrůznější umělecké prostředky, tak okolní realitu. /.../“ (Pavis a Jobertová, 2003, s. 169)*

Přestože se myšlenka happeningu zrodila před zhruba 70 lety, od počátku nebylo lehké jej definovat a stále je opředen mnoha mýty. Důvodem existence mnoha nepřesných informací a špatných interpretací byl fakt, že jej osobně poznalo velmi málo lidí, a když ano, pak pocházeli z uměleckého světa. Autoři navíc neměli potřebu svá díla nějak zařazovat a ani často nepoužívali pojem happening. (Kovaříková, s. 5)

Bylo by tedy obtížné, ne-li nemožné, najít všezahrnující jednotnou definici nebo happening „vtěsnat“ do definice již existující. Proto bude pro vytvoření co nejpřesnějšího obrazu, lepší popsat jeho základní charakteristiky.

1.2.4 CHARAKTERISTIKA HAPPENINGU

Nejprve budu vycházet z pravidel happeningu popsanych v roce 1966 v eseji Allana Kaprowa „*The Happenings Are Dead: Long live the Happenings!*“ Každé pravidlo uvádím pro zjednodušení a větší přehlednost heslovitě, pak přidávám stručné vysvětlení.

1. I KAŽDODENNÍ UDÁLOST MŮŽE BÝT UMĚLECKÝM ZÁŽITKEM

Večeře doma nebo návštěva známého může být prožita jako umělecký zážitek, pokud ji jako takovou vnímáme.

2. MŮŽEME BRÁT ODKUDKOLIV, JEN NE Z UMĚNÍ

Záměrně jsou brána témata happeningů a materiály vzdálené umění (například jutové pytle, železo, vyhozené věci).

3. ROZPTÝLENÍ V PROSTORU

Happeniny by měli být realizovány na několika nejlépe měnících se pohyblivých lokalitách, mohou ale existovat samy o sobě a díky jedinečnosti místa nabízí jedinečný zážitek.

4. ČAS PROMĚNLIVÝ A NEZÁVISLÝ

Když se happening odehrává na více místech, můžeme plnit úkoly postupně, a pak stihneme jen některé nebo všechny ale méně kvalitně. Když úkoly plní více lidí najednou, může jich stihnout více. Akce se tedy mohou, ale nemusí odehrávat ve stejný čas.

5. NEUMĚLECKÉ A PRAKTICKÉ USPOŘÁDÁNÍ

Happening spíše tíhne ke hře než ke klasickým uměleckým formám. Má tedy daný scénář, ale jinak je otevřen jakýmkoli příspěvkům ze strany lidí, zvířat, věcí i okolních vlivů. Není omezen esteticky ani sociálně.

6. ŽÁDNÉ ZKOUŠKY, JEDNO PROVEDENÍ NEPROFESIONÁLY

Zkoušky nejsou vzhledem k podstatě happeningu vhodné a u některých akcí ani praktické. Happening je neopakovatelný a neklade si za cíl se zdokonalovat. Účastnit happeningu se může každý.

7. HAPPENING NEMÁ DIVÁKY

Happening nemá diváky, ale účastníky, kteří jsou aktivní, podílejí se na jeho uvedení do života. Bez jejich zapojení by nemohl neexistovat.

(Kovaříková, 2011, s. 8-10)

1.2.5 POROVNÁNÍ DIVADLA A HAPPENINGU

Z charakteru happeningu popsaného Kaprowem můžeme v mnohém vyvodit rozdílnost divadelní formy a happeningu:

Divadelní představení se odehrává v určitém k tomu určeném prostoru (divadelním sále) popřípadě venku, ale přesto je zde zachováno rozdělení prostoru na jeviště – hlediště vyplývající z role diváka a herce – jeden se „dívá“ na druhého. Zatímco happening se může odehrávat naprosto všude a jeviště a hlediště mizí, neboť již není potřeba. Divák totiž v happeningu vstoupí do děje a stává se z něj aktivní účastník podílející se na představení.

Herec hraje svoji roli. Může sice improvizovat, zdokonalovat svůj herecký výkon, ale řídí se daným scénářem a nemůže se v představení najednou rozhodnout, že bude říkat nebo dělat něco jiného, než je nacvičeno. Zatímco účastníkovi happeningu, přestože se také drží

určitého scénáře, je ponechána určitá míra volnosti, ve které jsou rozhodnutí čistě na něm. Tak může ovlivnit průběh a výsledný účinek nejen na sebe, ale i na ostatní účastníky.

Divadelní představení se zkouší mnohokrát dopředu, snaží se přiblížit k dokonalosti. Happening se nezkouší, prostě se odehraje. Zkoušením by vlastně popřel svoji podstatu.

Zatímco divadelní představení má několik repríz, několikrát se opakuje, happening se řídí Herakleitovým „Dvakrát nevstoupíš do jedné řeky,“ a odehraje se pouze jednou.

Autor je happeningu přítomný, nejen, aby jej naplno prožil, ale zároveň dohlíží na jeho průběh, vysvětluje a umožňuje pochopit různé úrovně jeho významů. (Kirby, 1965, BP happening). Může do happeningu zasahovat a usměrňovat ho, aby vedl k záměru, který zamýšlel. Je tedy i nadále živým probíhajícím dílem jako sám život.

Divadelní režisér vytváří dílo po dobu zkoušení, formuje herce a snaží se přivést dílo ke svému obrazu dokonalosti. Při premiéře však zůstává již v pozadí, do děje nemůže vstoupit a jen jej sleduje jako své umělecké dílo.

1.2.6 JAZYK HAPPENINGU

Z dějinných událostí vyplývá, že druhá světová válka vedla k nastolení nedůvěryhodnosti jazyka. Pošpiněna lhaním a zlem slova ztratila svůj pravý význam a váhu. Můžeme to pozorovat například v dadaismu, jehož reakcí je návrat do dětství, k dětskému žvatlání, které je sice ještě nesmyslné, ale pravdivé a čisté. Tuto „devalvací“ jazyka předznamenal surrealista A. Artaud, který popisuje zmatek, jehož „základ shledává v roztržce mezi věcmi a slovy, ideami a znaky, které tyto věci představují.“ (Aronson, 2011, s.78)

Happening tedy také často vynechává slova a má neverbální charakter, ale úplně jazyk neopouští a zůstává alespoň u hesel, výkřiků či opakování slov. Můžeme říct, že si nachází novou formu komunikace prostřednictvím hudby, světla, zvuku, řeči těla.

1.3 PERFORMANCE

Pojem „performance“ pojmenovával tělesnou akci prezentovanou před publikem a zpětně se tak označovaly i tělové akce let šedesátých. (Havlík, 2010, s.104) Objevuje se však potřeba umělců promlouvat trochu jiným, přímějším, jasnějším a minimalističtější způsobem než doposud, a tak se opět rodí nová umělecká forma. Jedna z příčin skromnějšího provedení performance by mohla být i čistě praktická, a to jsou rostoucí finanční náklady.

Určit však přesný vliv nebo konkrétní událost vedoucí ke vzniku performance by bylo velmi obtížné, ne-li nemožné. Jak bylo zmíněno výše, performance má kořeny pravděpodobně již v kultovních obřadech našich předků. M. Carlson tuto myšlenku potvrzuje a doplňuje, když zmiňuje široké spektrum performančních aktivit, které vždy doprovázely lidskou společnost jako středověcí klauni, zpěváci, zápasníci, mimové či provazochodci. (Hlavica, 2008, s. 140)

Další cesta ke zrození současné performance vede již podobně jako u happeningu přes avantgardní umění. Konkrétně je zrod performance zařazován do prostředí futurismu a dadaismu a spojuje se jmény Alfred Jarry²¹ a F.T. Marinetti.²² RoseLee Goldbergová²³ uvádí rok 1909 jako počátek dějin performance, kdy byl otištěn první futuristický manifest. (Hlavica, 2008, s.139)

Jako domov performance v USA pak Goldbergová uvádí Black Mountain College v Severní Karolíně, a to v souvislosti s příchodem Josefa a Anny Albersových²⁴. Specifické kalifornské prostředí ve spojení s důrazem na kult těla, hledání nejen fyzického blaha, ale i duchovního naplnění a v neposlední řadě ochota akceptovat performance jako umělecký styl nabízelo California institute for art, proto se stalo dalším místem vzniku a formování performance v USA.

1.3.1 DEFINICE

Přesný vznik pojmu performance není známý. Název se začal používat spontánně na počátku 70. let v anglickém jazykovém prostředí. (Hlavica, s. 139) Stejně tak, jak

²¹ Alfred Jarry je francouzský spisovatel. Známa je jeho hra „Ubu roi“, která je často citována jako předchůdce avantgardních děl.

²² F. T. Marinetti je autor prvního futuristického manifestu (1909) a tedy zakladatel futuristického hnutí.

²³ RoseLee Goldbergová je americká historička umění a kurátorka performativního umění.

²⁴ Josef a Anna Albersovi byli umělecký pár, který se seznámil v umělecké škole Bauhaus, kde pak oba působili. Po zavření školy (1933) byli pozváni do Black Mountain College v severní Karolíně.

potvrzuje RoseLee Goldbergová, definovat performance není snadné: „*Svou přirozeností se performance přičí jakékoli přesné a snadné definici, která by byla něčím víc než prostým konstatováním, že se jedná o živé umění prováděné umělci. Jakákoliv přesnější formulace by popřela možnost performance samotné.*“ (Hlavica, 2008, s. 140)

V Slovníku *neologismů* najdeme definici performance jako „*Představení, částečně připravené, částečně dotvářené před diváky, s důrazem na interakci s ním, porušující vžitá žánrová pravidla/.../*“ (Hlavica, 2008, s. 115)

Nová encyklopedie českého výtvarného umění (1995) pak pod heslem *Akční umění* uvádí: „*...dnes zvané umění performance, je uměním, které se odehrává v akci.*“ (Hlavica, 2008, s. 115)

Univerzální lexikon umění (1996) performance vysvětluje jako „*...forma akčního umění, která vznikla v 70. letech a je na rozdíl od happeningu předváděná jednotlivcem, respektuje oddělení umělce a publika.*“ (Hlavica, 2008, s. 115)

S obsažnější definicí P. Pavise pak najdeme v Divadelním slovníku: „*Performance či performance art – což lze překládat také jako 'divadlo vizuálních umění' - se objevila v šedesátých letech. Tehdy však bylo obtížné ji odlišit od happeningu /.../ K osamostatnění došla teprve v osmdesátých letech. Performance spojuje vizuální umění, divadlo, hudbu, poezii a film bez apriorní představy. Neodehrává se v divadlech, nýbrž v muzeích a uměleckých galeriích. Je to multitematická kaleidoskopická výpověď.*“ (Toriská, 2013, s. 8)

Marina Abramovič pak vysvětluje při svém přestavení (An Art Made of Trust, Vulnerability and Connection): „*Performance is a mental and physical construction that performer makes in specific time in a space in front of an audience and then energy dialogue happens. The audience and the performer make the piece together /.../*“²⁵ (An Art Made of Trust, Vulnerability and Connection, 2015) (obr. viz. příloha č. 1 k)

1.3.2 CHARAKTERISTIKA PERFORMANCE

Performance je uměleckou formou bez jasně daných pravidel. Podle A. Dempseyové je ve výtvarném umění performance současným stylem, jehož „*síla spočívá v nedefinovatelné povaze.*“ (Hlavica, 2008, s. 116)

²⁵ Překl. „Performance je mentální a fyzická konstrukce, kterou performer vytváří v určitém čase na určitém místě před diváky, a pak se odehrává dialog energií. Diváci a performer vytváří dílo společně...“

- 1) Je živou akcí, probíhá tady a teď a umožňuje společné prožití a sdílení události. Gregorz Dziamski zmiňuje tzv. „dvojitou životnost“ performance. Jednak tu, která je daná přítomností performerů/performerů tváří v tvář divákovi, a jednak živě prováděné umění překonávající všechna omezení. (Hlavica, 2008, s. 140)
- 2) Je multižánrová, spojuje více uměleckých disciplín: výtvarné umění, divadlo, film, hudbu, tanec, literaturu. V nejnovějším pojetí navíc dochází k propojení s moderními technologiemi a s medií, která tak nachází nové využití. Performer může libovolnou kombinací těchto prostředků vytvořit své vlastní představení a promlouvat tak k divákům vlastním jazykem.
- 3) Performance má experimentální, výzkumnou povahu. Performer experimentuje se sebou, například zkoumá své limity na tělesné a psychické úrovni. Vytváří situace, často neobvyklé, a sleduje reakce a jednání diváků. Zároveň může experimentovat s různými výrazovými prostředky mnoha oborů (barva, světlo, hlas, tělo, melodie, rytmus, ...).
- 4) Performance může mít jednoho nebo více performerů, ale jedinou ideu, jediný koncept, kterého se drží.
- 5) Je zde nutná přítomnost aktéra a diváka. Přitom, na rozdíl od happeningu, divák není spoluautorem díla, neboť by mohl narušit jednotnou myšlenku, a tím pádem výsledný efekt celé akce.

1.4 MEZIOBOROVOST HAPPENINGU A PERFORMANCE

Jak již bylo uvedeno, akční umění vychází z avantgardních směrů, pro které bylo charakteristickým rysem rušení hranic mezi žánry. **Výtvarné umění, divadlo, hudba, tanec a literatura** přestaly být používány a představovány odděleně a došlo k jejich propojení. Jak dokládají slova P. Morganové o akčním umění: „*S otevřeností do té doby nevidanou, začalo čerpat podněty z ostatních oblastí umění, jako je divadlo, hudba nebo tanec. Volně překračovalo z jedné disciplíny do druhé.*“ (Morganová, 1999, s. 7) Tímto překročením hranic se umění přiblížilo životu, kde se nic neodehrává odděleně – najednou vidíme obraz, prožíváme příběh, slyšíme zvuky, cítíme různé vůně a do toho se pohybujeme. Autor tedy mohl sáhnout k libovolným žánrům a vytvořit jejich kombinaci, která nejvíce vyhovovala jeho inklinacím, schopnostem a záměrům.

Poprvé použil pojem *intermedia* Dick Higgins, když chtěl popsat toto záměrné směšování uměleckých forem ve společné akci happeningu. Dnes se s pojmem intermediální setkáváme v souvislosti s novými médii (fotografie, video, internet), které nabízejí rozšíření o další prostředky umělecké tvorby a umožňují spolupráci s vědeckými obory.

1.4.1 VÝRAZOVÉ PROSTŘEDKY VÝTVARNÉHO UMĚNÍ A DIVADLA

Výrazové prostředky výtvarného umění

Průvodce výtvarným uměním definuje výrazové prostředky jako „*stavební články výtvarné formy*“ a za hlavní považuje tvar, barvu, linii, světlo a prostor. (Bláha, Slavík, 1997)

Obsažnější definici nám poskytuje Hazuková, která za výtvarné prostředky považuje „*soubor všech speciálních, materiálních i nemateriálních prostředků, s nimiž pracujeme při výtvarné tvorbě, výtvarných představách i fantazii, výtvarném vnímání a komunikaci o výtvarných jevech (...)*“ (Hazuková, 2011, s. 38)

Rozdělení výtvarných prostředků pro potřeby předškolního vzdělávání podle Hazukové:

- **prvky výtvarné řeči:** bod, linie, barva, prostor, hmota, objem, světlo, struktura, prostor
- **vztahy mezi elementy:** symetrie, asymetrie, rytmus, kontrast, harmonie, proporcionalita, dynamičnost, státnost, labilita, stabilita
- **výtvarné symboly:** významy odhalované divákem ve výtvarných formách závislé na jeho představivosti, obraznosti a fantazii
- **procesy tvorby:** napodobení, náznak, nadsázka, zjednodušení, idealizace, parafráze, stylizace, personifikace

- **materiálně-technické prostředky realizace:** výtvarné techniky (malba, kresba, otiskování, konstruování, modelování, lepení, aj.), výtvarné instrumenty (tužka, štětec, rydlo, špachtle, suché pastely, ...), výtvarné materiály (papír, textil, barva, sochařská hlína aj.)

Dramatické výrazové prostředky

„Vše, co známe z hlediska a představení, je znak a jeho význam.“ (Císař, 2000, s. 31)

Neboli vše, co vidí divák v před sebou v divadelním představení má význam, něco vyjadřuje. Není tedy jednoduché popsat dramatické prostředky přehledně a v jejich komplexnosti. Vycházela jsem z rozdělení podle divadelních profesí L. Richtera²⁶ (Richter, 1997) Snažila se o uspořádání jednoduché a srozumitelné:

- **dramatik** – repliky, dialog, monolog;
- **dramatická postava** – typ a charakter postavy, dramatické jednání, motivace, situace, dramatický děj; výstupy, obrazy, jednání, dějství;
- **dramaturg** – téma, literární předloha, žánr (tragédie, komedie, tragikomedie, aj.), druh divadla (dětské, autorské, loutkové, hudební – opera, opereta, muzikál, divadlo satiry aj.);
- **režisér** – jevištní prostředky, mizanscény²⁷, temporytmus²⁸;
- **scénograf** – jevištní prostor a jeho členění, výtvarné pojednání (kulisy, dekorace), rekvizity, kostýmy a masky, technologie a podoba loutek, osvětlení;
- **jevištní skladatel, režisér** – hudba a zvuk;
- **choreografie** – pohybová složka inscenace;
- **herec** – tělo: pohyb (chůze, tanec), gesta, výraz tváře, vzhled; hlas: řeč, zpěv.

1.4.2 MEZIOBOROVOST A PROPOJENÍ VÝRAZOVÝCH PROSTŘEDKŮ NA KONKRÉTNÍCH PŘÍKLADECH HAPPENINGŮ A PERFORMANCE

HAPPENINGY

Theatre Piece No I – John Cage

Je jedním z nejkompexnějších happeningů ve smyslu prolínání uměleckých oborů. Obsahuje složku výtvarnou, divadelní, hudební, taneční i literární.

²⁶ L. Richter je režisér, dramaturg, scénograf a metodik pro loutkové divadlo a herec.

²⁷ Mizanscéna je návrh scény, uspořádání herců v divadelních nebo filmových scénách. Umožňuje režisérovi předat divákovi určité sdělení prostřednictvím nejen obsahu, ale i toho, co je na scéně přítomno.

²⁸ Temporytmus je rychlost a rytmus osoby, místa nebo věci. V inscenaci je to střídání aktivních dějových pasáží a pasáží pasivních.

Židle byly uspořádány do čtverce složeného ze čtyř trojúhelníků připomínající nejvíce tvar maltézskeho kříže. Část děje se odehrávala mezi sedačkami, větší část mimo čtverec. Cage stál na žebříku odkud měl přednášku přerušovanou mlčením, M. Richardsová a Charles Olson četli básně z jiného žebříku, David Tudor hrál na piano, R. Rauschenberg hrál na fonograf, M. Cunningham a další tanečníci se pohybovali v prostoru. Na delší stěnu sálu se promítal film, na druhou stěnu diapozitivy a nad hlavami publika visely Rauschenbergovy bílé obrazy. (Henri, 1974, s. 43) (obr. viz. příloha č. 1 1)

Výtvarné umění: uspořádání židlí do tvaru připomínající maltézske kříž; Rauscherovy bílé obrazy visící u stropu;

- **výrazové prostředky:** tvar uspořádání židlí (trojúhelník, čtverec), struktura (v uspořádání židlí), prostor, promítané diapozitivy, obrazy na stropě.

Divadlo: happening má daný scénář a děj, účastník přijímá roli a jedná podle scénáře;

- **výrazové prostředky:** scénografie – prostor a jeho specifické uspořádání, výtvarné pojednání (obrazy, diapozitivy), rekvizity (žebřík), hudba a zvuk (hra na klavír a fonograf), choreografie (pohyb tanečníků), herecké prostředky – používání hlasu a těla při přednášení, čtení, pohybu.

Hudba: hra na piano (Davida Tudor), hra na fonograf (Rauschenberg).

Tanec: tanec M. Cunninghama a dalších tanečníků po prostoru.

Literatura: přednáška (Johna Cage) a básně čtené ze žebříku (M. Richardsová a Ch. Olson).

Procházka po Novém světě – M. Knížák

Organizátoři mají na sobě neobvyklé oděvy natřené barvou. Každému příchozímu je přidělen předmět, který nosí pak celou dobu sebou. Jdou ulicí kolem domu s otevřeným okem, kde sedí muž a jí. Jdou dále do malé místnosti, kde je vylita voňavka, jsou zde několik minut, pak vyjdou ven a pokračují v cestě. Potkávají předměty (šaty) a muže hrajícího vleže na kontrabas. Dojdou na prostranství, kde je obklopí organizátoři na motorkách. Seshora se spustí židle, jeden ji postaví na sokl, ostatní padnou na zem, pak je židle sundána a jeden si na ni sedne. Účastníci jsou vyzváni, aby srovnali přinesené předměty do řady. Pak jdou zpátky. Cestou potkají člověka, která zasklívá okno a ženu hrající na tranzistorový přijímač. Na konci si každý vytrhne jeden list z knihy, odevzdá předmět a odchází. (Morganová, Valoch, 2009, s. 31) (obr. příloha č. 1 m)

Výtvarné umění: barvou natřené oděvy organizátorů, pestré šátky;

- výrazové prostředky: barva, malba (barevné oděvy), linie (předměty vyrovnané do řady).

Divadlo: akce má scénář a děj; jak organizátoři, tak účastníci mají svoji roli; organizátoři používají převleky;

- výrazové prostředky: dramatická postava (aktéři – motocyklisti), výstup (postava muže v okně), scénografie – prostor (daná místa procházky), kostýmy (oděvy organizátorů), rekvizity (předměty účastníků, hudební nástroje, postel, kniha) hudba (hra na kontrabas, hra na tranzistorový přijímač).

Hudba: muž hrající na kontrabas, žena hrající na tranzistorový přijímač, hluk motocyklů

Tanec: prvky tance lze vidět v kroužení motocyklistů, pohybech při zvedání židle, padání účastníků k zemi, jejich zvedání.

Literatura: tato forma je naznačena jen vytrháváním listu z knihy.

PERFORMANCE

Peintre performer a l'enversé – Franck Bouroullec

V živé show kreslí autor fluorescenčními barvami na plátno téměř ve tmě. Představení je doprovázeno hudbou, v jejímž rytmu se performer při kreslení pohybuje a světly reflektorů. Celá akce trvá jen 3 minuty, za které vytvoří mužskou tvář, která je rozpoznat až při otočení plátna. (obr. příloha č. 1 n)

Výtvarné umění: kreslení portrétu, ozvláštněno technikou malby;

- výrazové prostředky: bod, linie, barva, malba, světlo (obraz), výtvarné nástroje (štětec).

Divadlo: autor hraje představení, je přítomen herec a diváci; obsahuje děj s jasným scénářem a zamýšleným výsledkem;

- výrazové prostředky: výstup (malování obrazu), hudba (reprodukováná), herec (taneční pohyby, gesta rukama při malování), scénografie (osvětlení, prostor jeviště).

Hudba: představení je doprovázené reprodukovanou hudbou.

Tanec: F. Bouroullec se pohybuje při kreslení v rytmu hudby.

Švabí arabesky – Petr Nikl

Autor za doprovodu živé hudby rozpohybuje hladinu vody v míse, kterou proniká světlo a její stín dopadá na plátno. Pak na plátno nasype barevné pigmenty a do nich umísťuje mechanické broučky a koule. Za pomoci prutů s magnety zasahuje do jejich pohybu, rozfoukává barvy, obtiskuje hračky, a vytváří tak specifický obraz. (obr. č. 1 o)

Výtvarné umění: kreslení na plátno, ozvláštněno technikou;

- bod, linie, barva (malování obrazu), světlo (obraz odrazu od mísy na plátně), kresba (mechanickými hračkami i autorova kresba), instrumenty (mechaničtí brouci), materiály (pigmentové barvy).

Divadlo: představení, má daný scénář; jsou přítomní diváci a „herec“;

- herec (autor s jeho pohyby a gesty při malování), scénografie (osvětlení, prostor), hudba (živá hudba při performance).

Hudba: živá hudba doprovázející představení.

Tanec: lze vidět v pohybech autora při vytváření díla a v pohybu robotů.

1.5 POJETÍ VÝCHOVY A VZDĚLÁVÁNÍ BLÍZKÉ HAPPENINGU A PERFORMANCE JIŽ APLIKOVANÉ V MŠ

V praxi mateřských škol již existuje pojetí vzdělávání svou charakteristikou velmi blízké happeningu a performance využívající propojení výtvarné a dramatické výchovy: výtvarná dramatika a artefietika.

1.5.1 VÝTVARNÁ DRAMATIKA

Výtvarná výchova je „esteticko-výchovný předmět, jehož cílem je naučit děti a žáky vnímat, prožívat, hodnotit a tvořit krásno.“ (Bečvářová, 2015, s. 9) Kromě toho plní dnes výtvarná výchova i poslání prostředku komunikace s lidmi i se světem.

Dramatická výchova je rovněž „výchova estetická, nicméně s potenciálem rozvíjet též dovednosti v oblasti chování a jednání.“ (Bečvářová, 2015, s. 11)

společné charakteristiky výtvarné a dramatické výchovy

- Hra je základním prostředkem ve výchově ve výtvarné i dramatické oblasti. Výtvarná hra využívá experimentování s prvky výtvarné řeči (tvar, barva, kompozice, plocha, aj.), dramatická hra má charakter modelování situací, ve kterých dítě řeší uměle navozené problémy. (Bečvářová, 2015, s. 17)
- Dalším znakem je podle některých autorů vědomá výchova kultivovaného a poučeného diváka. (Bečvářová, 2015, s. 17)
- Oba obory jsou proti bezmyšlenkovitému nácviku dovedností bez osobních prožitků.
- Obě výchovy vedou dítě ke schopnosti vyjádřit pocity, prožitky, myšlenky, postoje, přání a představy.
- Dramatická i výtvarná výchova používají metody zaměřené na poznávání sebe sama i druhých, na rozvoj sociálních dovedností a komunikace.
- Výtvarné i dramatické vyjádření jsou pro dítě přirozené (potřeba hrát si, experimentovat, tvořit, aj.).
- V obou oborech je důležitý princip zážitkové hry, která je pro dítě přirozeným prostředkem poznávání světa i sebe samého.

Příklad aktivity výtvarné dramatiky

Uvádím stručný popis. Celá aktivita je v přesném znění nabídnuta v knize *Výtvarná dramatika* I. Bečvářové.

RYTMICKÁ PRSTOVÁ MALBA – MOŘE

Cílem aktivity je spojením hudby a vizuálních obrazů směřovat k prohloubenému poznávání a prožívání. Současně jsou rozvíjeny všechny vzdělávací oblasti v souladu s RVP PV a dítě má být schopno sladit pohyb s rytmem hudby, ovládat jemnou motoriku (práce s výtvarným materiálem) a zachytit a vyjádřit své prožitky.

Cílová skupina: realizováno s předškolními dětmi ve věku 5-6 let a se žáky základní školy 8-10

Pomůcky: prstové nebo temperové barvy, latex, igelitová plachta, balicí papír, kamínky

Úvod: Děti nejprve poslouchají se zavřenýma očima nahrávky zvuků moře. Pak si sednou do kruhu kolem rozloženého igelitu a říkají slova, která je napadají v souvislosti s mořem, vzpomínají na své zážitky u moře, povídáme si o moři obecně.

Hlavní část:

- 1) Děti nejprve vytvářejí optickou i zvukovou podobnost „vln moře“ pomocí pohybů igelitovou plachtou, chodí v pomyslných „vlnách“, procházejí se po „mořském dně“ a vyprávějí, co tam nacházejí.
- 2) Následuje relaxační cvičení spojené s posílením grafomotorických svalů, kdy děti poslouchají zvuky moře, zatímco vyučující masíruje jejich ruce.
- 3) Navazuje výtvarná hra, kdy děti malují na kamínky, které našly u moře nebo na dně moře.
- 4) Nakonec děti malují (na balicí papír, sololit, dřevěnou desku) společné moře, které je společným domovem všech kamínků (dětí).

Závěr: Nakonec zbývá společná reflexe za zvuků moře, kdy děti pozorují a komentují své dílo a umísťují své kamínky. (Bečvářová, s. 20-25)

I v této aktivitě dochází k propojení nejen výtvarného umění a divadla:

Výtvarné umění: imaginace obrazů moře, kresba prstovými barvami

Divadlo: práce s tělem – napodobení moře, vyjádření pocitů slovy

Hudba: poslech hudby, slazení s jejím rytmem

Tanec: pohyb do rytmu

Tato aktivita je vlastně happeningem. Inspirací může být takto komplexní pojetí střídající různé činnosti týkající se stejného tématu. Neobvyklé je rovněž propojení zvuku a obrazu. Obohacením je tady navíc relaxace, která učí děti odpočívat, střídat období aktivity a pasivity.

1.5.2 ARTEFILETIKA

Je složena slovem „Arte“, která naznačuje těsné spojení s uměním, přičemž uměním se nechápu jen výstavy v galeriích, představení v divadlech a koncerty v síních, ale i všechny tvořivé činnosti běžného života. Druhá část názvu je tvořena slovem „filetický“ a bylo tak pojmenováno pojetí výchovy usilující o propojení emocionálního a sociálního rozvoje s intelektuálním.

„Artefiletika je reflektivní, tvořivé a zážitkové pojetí vzdělávání, které vychází z umění a expresivních kulturních projevů (výtvarných, dramatických, hudebních apod.) a směřuje k poznávání i sebepoznání prostřednictvím reflektivního dialogu o zážitcích z expresivní tvorby nebo vnímání umění.“ (Slavíková, 2007, s. 15).

Artefiletické pojetí poskytuje nástroje k tomu, aby vzdělávací obory vycházely ze svého odborného jádra a zároveň přesahovaly hranice uměleckého druhu. Artefiletika má tedy dvě stránky:

- 1) Přesahuje hranice oborů (podporuje propojování předmětů ve vzdělávacích programech nebo využívá umělecké aktivity v průřezových tématech);
- 2) Týká se jednotlivých specializací (v rámci vzdělávacího programu jde o artefiletický přístup uplatněný v daném oboru (výtvarné, hudební nebo dramatické výchově).

Příklad artefiletické činnosti:

Uvádím příklad ve zkráceném znění z knihy *Dívej se, tvoř a povídej* od V. Slavíkové.

PRÁCE S BARVOU – IMAGINACE

Děti si vyzkoušejí svou představivost při řízené imaginaci a zažijí různé způsoby komunikace prostřednictvím malby. Činnost má v dítěti podporovat samostatné vystupování a vyjadřování, zachycení a komentování zážitků a identifikaci sebe sama.

Pomůcky: krycí barvy, vlasové štětce, čtvrtky A4, misky nebo sklenice na vodu, kbelík s čistou vodou a kbelík na vylévání špinavé vody, igelitové ubrusy, papír formátu A1, příp. A2, lepicí pasta nebo sešívačka

Popis činnosti:

Fáze – barevná imaginace: Děti mají připraveny na igelitu čtvrtky A4 a barvy. (Kovaříková, 2011, s. 8-10) Všichni se položí pohodlně a uvolněně na koberec, zavřou oči a poslouchají hlas učitelky, která vypráví pohádku o barvách. Po vyprávění se

děti zvednou, jdou k připraveným čtvrtkám a barvám, kterými vyjadřují své dojmy z imaginace, všichni malují v klidu a vzájemně se neruší.

1. **Fáze:** Následuje barevné setkávání ve skupinách (max. 6 dětí), kdy má skupina společný arch papíru (A3 nebo A1), na který učitel nejprve přilepí asi jednu třetinu pomalované A4. Děti mají pokračovat v malování svého obrázku na společném archu, aby společně pomalovaly celou plochu. Děti si nepovídají, radost nebo nelibost smíchem nebo mručením. Po dokončení čekají na ostatní.

Reflexe: Nakonec si děti sdělí, co zažily při toulání mezi barvami se zavřenými očima a co při společném malování. Vše ukážou přímo na obrázku a vysvětlí. Řeknou, jestli malovaly raději samostatně nebo spolu a proč. (Slavíková, 2007, s. 27-29)

I artefietika nabízí činnost propojující jednotlivé umělecké obory:

Výtvarné umění: imaginace obrazů a barev, kresba temperami

Divadlo: příběh, vyjádření pocitů verbálně (kresbou, zvukem, grimasou) i verbálně

Literatura: vyprávění příběhu o barvách

Inspirací je stejně jako u předešlé aktivity fáze imaginace obrazu, která rozvíjí představivost a tvořivost. Velký přínos je neverbální komunikace, kdy děti mohou své pocity sdělit pomocí kresby, aniž jsou k něčemu nuceny, s tím pak můžeme pracovat dál.

1.6 MOŽNOSTI POUŽITÍ HAPPENINGU A PERFORMANCE V MATEŘSKÉ ŠKOLE

Při studování tématu jsem na příkladech jednotlivých happeningů a performance vysledovala určité charakteristické prvky, které obsahují. Jsou to **děj, experiment, hra, prožitek, rituál/oslava, tradice, výlet (putování)**. Těchto prvků bývá v jednom happeningu/ performance přítomno více najednou, ale některé mohou být na první pohled patrné a předurčují zaměření dané aktivity. Podle zaměření aktivit jsem je rozdělila, abych tak poskytla určitý, určitě ne komplexní, návod, jak je možné s tématem pracovat v rámci mateřské školy. Aktivity spojené s příběhem a s vědeckým experimentem jsem vyzkoušela a uvádím je v praktické části bakalářské práce. Ostatní typy aktivit jsou teoretické návrhy a jejich konkrétní příklady jsou uvedeny rovněž v praktické části práce, aby bylo srozumitelné, jak je zaměření happeningů myšleno.

1.6.1 DĚJ (PŘÍBĚH)

- 1) „Ztvárnění životního příběhu nebo souhrnu událostí, které tvoří podklad literárního díla.“ (Malá československá encyklopedie, 1985, s. 53)
- 2) „Umělecké ztvárnění životního příběhu nebo souhrn událostí, jež tvoří podklad literárního díla. (Slovník spisovného jazyka českého, 2011)
- 3) „V epickém a dramatickém díle příběh a jeho vývoj“ (Nový velký ilustrovaný slovník naučný, 1930)

Happening nebo performance můžeme použít k ilustraci příběhu, který s dětmi v mateřské škole čteme nebo vyprávíme. Příběh může doprovázet téma integrovaného bloku nebo být součástí jiné činnosti. Děti tak mají příležitost prožít dobrodružství spolu s hlavní postavou a zároveň získávají nenásilnou, poutavou formou poznatky a zkušenosti z různých oblastí. Aktivitu můžeme zařadit na začátek jako uvedení do příběhu, v průběhu pak můžeme používat happening /performance v důležitých bodech děje. Aktivity nám zároveň mohou sloužit jako motivace k další činnosti, ať už výtvarné nebo jiné. Performance může sloužit k vyprávění části příběhu nebo celého příběhu, a to buď formou zcela neverbální, nebo v kombinaci s použitím slov. Tento druh aktivity jsem realizovala a uvádím jej dopodrobna popsany v praktické části bakalářské práce. (viz. kapitola 8.2)

1.6.2 EXPERIMENT

Můžeme zkoumat buď fyzický (hmotný) svět, který nás obklopuje a jeho jevy včetně lidského těla, nebo se můžeme zaměřit na poznávání duše, tedy naší psychiky. Z toho rozdělení vyplývají i následující definice

- 1) Experiment jako „metoda vědeckého poznávání, při níž se zkoumají za kontrolovaných podmínek jevy reálného světa (...)“ (Malá československá encyklopedie, 1985, s. 376)
- 2) Experiment jako „psychologické pozorování psychických jevů vyvolaných záměrně za předem stanovených podmínek.“ (Malá československá encyklopedie, 1985, s. 376)

Další definici zaměřující se rovněž na psychologickou složku poznávání uvádí dramatická výchova:

- 3) Experiment jako „cílevědomá lidská činnost, která má předem dané podmínky a sledují se její důsledky.“ (Amirová et al., s.32)

Pro úplnost můžeme uvést ještě definici výtvarného experimentu:

- 4) „Výtvarný experiment je přirozenou metodou získávání zkušenosti s výtvarnými vyjadřovacími prostředky, jejich specifickými výrazovými možnostmi a metodou hledání řešení problému a jejich možných variant.“ (Hazuková, 1995, s. 10)

U experimentu můžeme tedy zkoumat vlastnosti okolního světa, a to z různých pohledů: uměleckého (výtvarné umění, hudba) a vědeckého (fyzikální a chemické jevy, matematika), aj. Tady máme tedy široké pole působnosti. Happeningy a performance jsou realizovány formou různých pokusů a jsou pro děti zajímavé a zábavné. Tento typ aktivit byl opět realizován v rámci bakalářské práce a je podrobně popsán v její praktické části.

Experiment na poli psychickém je vždy, byť v menší míře obsažen i v experimentech zkoumajících fyzický svět, protože je spojen s poznáváním sebe sama (svých reakcí a hranic) a s poznáváním ostatních dětí. V této oblasti musíme postupovat velmi opatrně, protože pracujeme s dětskou duší a měli bychom tedy projít průpravou, jak správně postupovat např. v kurzech vedení dramatické výchovy.

1.6.3 HRA

- 1) „Psychologicky specifický druh činnosti člověka a vyšších živočichů, jehož základem je spontánní podmiňování reflexů provázených pocitem libosti /.../ Biologický význam hry spočívá v postupném zvládnutí potřebných návyků a

dovedností v dětském věku. Kromě nácviku budoucích činností se prostřednictvím dětské hry rozvíjejí i tvořivé schopnosti, hodnotové orientace a důležité složky socializačního procesu.“ (Malá československá encyklopedie, 1985, s. 843)

Definice dramatické výchovy:

- 2) „Hra by měla být svobodně zvolenou činností, do níž by neměl být nikdo nucen, děti by se do hry měly zapojit spontánně. Je tím nejlepším způsobem, jak v předškolním věku děti vzdělávat a vychovávat. Má svůj specifický čas a prostor. Přestože je svobodná, má hra svůj určitý řád.“ (Amirová et al., s. 30)

Definice výtvarné výchovy:

- 3) Výtvarná hra je „specifický způsob činnosti s výtvarnými prostředky. Ve školních podmínkách má jen zřídka čistou podobu hry spontánní; většinou je podněcována z vnějšku, především učitelem.“ (Hazuková, 1995, s. 10)

Hravý prvek je obsažen v každém happeningu nebo performance.

1.6.4 PROŽITEK

- 1) „Emocionálně zabarvená evidence minulého, přítomného a budoucího v aktuálním časovém okamžiku.“ (Malá československá encyklopedie, 1987, s.135)
- 2) Prožívání je „krajně individuální psychický proces uskutečňovaný mezi dvěma póly – oduševnělou bytostí a horizontem prostředí (Malá československá encyklopedie, 1987, s.135)

Definice dramatické výchovy:

„Při vytvoření situace, kde je přibližně stejně zapojeno vnímání a myšlení dětí, lze předpokládat, že děti budou takovou situaci prožívat podobně a vytvoří se podobná zkušenost. Prožívání je však proces subjektivní a individuální, to je nutné brát v úvahu. Z hlediska intenzity a hloubky je prožitek mnohem intenzivnější než pouhá slovně sdělená informace.“ (Amirová et al., s. 30)

1.6.5 RITUÁL/ OSLAVA

- 1) „Obřadně provedený úkon.“ (Český etymologický slovník, Rejzek, 2001. s. 541)
- 2) „Pravidelné, určitým kánonem stanovené opakování určitých úkonů specifického charakteru.“ (Malá československá encyklopedie, 1987, s. 343)

- 3) „Rituály jsou magické obřady, přesahující všední skutečnost, snažící se obnovit prapodstatu vztahu člověka a světa, propojit naši energii s energií kosmu.“ (Havlík, 2010, s.156)

1.6.6 OSLAVA

- 1) „Veřejná nebo soukromá slavnost na počest něčeho, někoho významného při nějaké mimořádné příležitosti.“ (Slovník spisovného jazyka českého, 2011)
- 2) Slavnosti byly vždy zdrojem vnitřní jistoty člověka, vědomí, že Země, Kosmos a člověk fungují v neotřesitelných zákonitostech, bezpečně, vždy a provždy. (SMOLKOVÁ, 2007, s. 31-33)

Rituály jsou důležitou součástí života člověka. Svým řádem dávají dětem pocit jistoty a bezpečí a díky svému spojení s denním režimem a cykly přírody je ukotvují i v rámci tohoto světa. Zároveň přináší do každodenních dní prvek neobyčejnosti a posvátna. Rozlišujeme rituály dne, rituály roku a specifické rituály, které mohou pomoci v krizových situacích či při řešení problémů.

Slavnosti jsou spojené s radostí, vítáme příchod jara, léta, podzimu a zimy. Oslavujeme narozeniny a naše úspěchy nebo ukončení nějaké životní etapy.

1.6.7 TRADICE

- 1) „Historicky vzniklé zvyky, společenské instituce, ideje, normy a pravidla chování, jež se předávají z generace na generaci; způsob tohoto předávání i jeho společenský ideový obsah.“ (Malá československá encyklopedie, 1987)
- 3) „Souhrn ustálených zvyklostí, obyčejů zachovávaných pokoleními, názorů a myšlenek přecházejících z generace na generaci.“ (Slovník spisovného jazyka českého, 2011)

1.6.8 VÝLET (PUTOVÁNÍ)

- 1) Je „vycházka, vyjíždka, často společná, pro osvěžení, s cílem vzdělávacím apod.“ (Slovník spisovného jazyka českého, 2011)
- 2) „Delší vycházka nebo vyjíždka pro osvěžení.“ (Slovník současné češtiny, 2018)

Tuto aktivitu můžeme realizovat jako procházku v přírodě nebo delší výlet. Větší potenciál vidím v trochu delším výletu někam do menšího města, kde budou mít děti příležitost potkávat různá místa a lidi, které můžeme poprosit, aby se zapojili do našeho happeningu. Pro děti to bude překvapením a zapojení veřejnosti dodá důvěryhodnosti našeho příběhu.

Výlet je tedy ze strany pedagoga nutné pečlivě připravit a trasu předem projít a domluvit se s „aktéry“.

1.7 PROPOJENÍ OBECNĚ ZAMÝŠLENÝCH CÍLŮ HAPPENINGU V MŠ S CÍLI V RÁMCI RVP PV

Při vymýšlení aktivit pro děti je pro mě důležité, aby měli cíle v oblasti etiky, morálky a nepomíjivých hodnot, které formují člověka, aby se z něj stala bytost dobrá, zodpovědná za sebe a své činy, empatická, nesobecká, zkoumající s otevřenou myslí. Ještě před realizací aktivit jsem si vytvořila představu, jaké by tyto cíle měla forma umění performance a happening přenést. Ty pro mě byly hlavní, proto je uvádím na prvním místě. Z nich jsem vycházela a přirozeně se přenesly i do ostatních úrovní – duševní a tělesné. Proto spolu cíle v různých oblastech souvisí a prolínají se. Následně uvádím jim nejvíce odpovídající cíle dle RVP a naposledy možnosti naplnění těchto cílů ve výtvarné úrovni. Konkrétní cíle každého představení (happeningu/ performance) jsou pak popsány v praktické části.

1.7.1 DÍTĚ A JEHO TĚLO

Obecný záměr happeningu I: „BÝT ŽIVOU AKTIVNÍ SOUČÁSTÍ SVĚTA“

První cíl, který bych podle RVP PV zařadila do oblasti *Dítě a jeho psychika* a *Dítě a svět* přirozeně vede k rozvoji v oblasti tělesné, proto je uvádím zde. Charakteristikou, především happeningu je, že zapojuje diváky a dělá z nich aktivní účastníky. Je akčním uměním, které dává divákovi možnost, stát se součástí nějakého díla, zapojit se, najít v něm své místo. Tím přenáší do života důležité poslání – každý se může přidat, každý může najít v životě své místo, každý je jedinečný a může se s touto jedinečností zapojit do jednoho celku, světa a BÝT JEHO SOUČÁSTÍ. Tím, že se člověk zapojí, koná, je aktivní, vymýšlí věci, je tvořivý, stává se ŽIVÝ. To vede k tomu, že se i jeho tělo oživí, rozhýbe se, zapojí se ruce, které dokážou přenést myšlenku do formy a přirozeně se rozvíjí i hrubá i jemná motorika, koordinace oka a ruky a rozvíjí se smysly. A vždy je lepší být živý, aktivní, zkoumat, zkoušet nové věci, chybovat a své chyby napravovat, než být pasivní a jen čekat, co se stane.

Propojení s cíli dle RVP: „*Rozvoj pohybových schopností a zdokonalování pohybových dovedností v oblasti jemné i hrubé motoriky (koordinace a rozsah pohybu, dýchání, koordinace ruky a oka apod.), ovládnutí pohybového aparátu a tělesných funkcí.*“ (RVP PV 2021: s. 15)

„Rozvoj a užívání všech smyslů.“ (RVP PV 2011: s. 15)

Možnosti naplnění na výtvarné úrovni:

1. rozvoj pohybových schopností a dovedností (jemné a hrubé motoriky, koordinace ruky a oka) prostřednictvím manipulace s nástroji a materiály používanými ve výtvarných činnostech i v běžném životě;
2. rozvíjení výtvarně technických dovedností s využitím různých nástrojů a materiálů a vedení k jejich bezpečnému a šetrnému používání;
3. rozvíjení zraku pozorováním okolí – vnímáním různých barev a barevných odstínů, rozlišováním světla a stínu, sledováním tvarů a těles, prohlížením uměleckých děl;
4. rozvíjení hmatu používáním nejrůznějších výtvarných materiálů (HAZUKOVÁ 2011).

Možnosti naplnění na dramatické úrovni:

1.7.2 DÍTĚ A JEHO PSYCHIKA

Obecný záměr happeningu II: „ZASÁHNOUT DĚTSKOU DUŠÍ“

Druhým cílem je ohromit, přitáhnout, probudit zvědavost a zájem. Získáme si dětskou pozornost něčím neobyčejným. Něčím, co probudí duši – rozesměje, ukáže tajemství, vyvolá touhu po zkoumání.

Ve výtvarném umění by takové vlastnosti mohlo splňovat něco, co je krásné a obsahuje nějaké tajemství, které postupně odkrýváme. Krása je jednak v tom vnějším – obecně vnímatelném smysly, především zrakem – a v tom vnitřním, což je morální nebo výchovný obsah, který přenáší.

Propojení s cíli dle RVP PV: „*Posilování přirozených poznávacích citů (zvědavosti, zájmu a radosti z objevování.*“ (RVP PV: s. 19)

Vytváření pozitivního vztahu k učení, podpora a rozvoj zájmu o učení (RVP PV, 2021).

„*Rozvoj a kultivace mravního i estetického vnímání, citění a prožívání.*“ (RVP PV: s. 21)

Možnosti naplnění na výtvarné úrovni:

1. poznávání různých postupů výtvarné tvorby (HAZUKOVÁ 2011).
2. setkáváním s přírodními i uměleckými výtvarně estetickými podněty (HAZUKOVÁ 2011).

Obecný záměr happeningu III: „STÁT SE DÍTĚTEM, HRÁT SI“

Třetí cíl je spíš pro dospělé. Ale mnoho dětí předčasně intelektuálně dospěje pod vlivem světa dospělých, proto platí i pro ně. Znamená sejmout masky, být tím, kým opravdu jsme, bavit se, hrát si s dětskou radostí a naivitou.

Objevovat a zkoumat bez předsudků, bez strachu, co si druhý myslí. Učit se bezděky, bez nucenosti, být uvolněný, pociťovat štěstí z toho, že něco sdílíme.

Propojení s cíli dle RVP PV: „*Poznávání sebe sama, rozvoj pozitivních citů ve vztahu k sobě (uvědomění si vlastní identity, získání sebevědomí, sebedůvěry, osobní spokojenosti).*“ (RVP PV: s. 21)

„*Posilování přirozených poznávacích citů (zvědavosti, zájmu a radosti z objevování.*“ (RVP PV: s. 19)

Možnosti naplnění na výtvarné úrovni:

1. Zavedením výtvarných činností zajišťujícím zaujetí, spokojenost, radost a pohodu.
2. Zavedením činností přiměřených schopnostem dítěte (nebo jen lehce dítě převyšujícím).
3. Zavedení výtvarně-dramatických akcí vedoucích k sebepoznávání. (HAZUKOVÁ 2011).

Obecný záměr happeningu IV: „BÝT V PŘÍTOMNOSTI, V JEDNOM OKAMŽIKU“

Další cíl opět souvisí s vlastností performance a happeningu – odehrává se TED. Učí nás být v přítomnosti. Nemyslet na minulost ani budoucnost a nepociťovat nostalgii či strach z budoucnosti. Je neopakovatelným přestavením, do kterého můžeme vstoupit, prožít jej a podle rčení: „Dvakrát nevstoupíš do jedné řeky,“ z něj vyjít jako o trochu jiný, snad lepší člověk.

Propojení s cíli dle RVP PV: Rozvoj schopnosti city plně prožívat (RVP PV, 2021).

„*Získání schopnosti záměrně řídit svoje chování a ovlivňovat vlastní situaci.*“ (RVP PV: s. 21)

Možnosti naplnění na výtvarné úrovni:

- 1) Zavedením tvůrčích aktivit, výtvarně-dramatických akcí umožňujících prožití určité situace
- 2) Zařazováním činností vyžadujících od dětí samostatné rozhodování, jednání, vystupování (HAZUKOVÁ, 2011).

Obecný záměr happeningu V: „POZNAT SEBE SAMA“

Jak bylo napsáno při vstupu do chrámu v Delfách. „*Poznej sebe sama a poznáš univerzum a bohy.*“

Zapojením do představení musí děti mnohdy překračovat svoji komfortní zónu, své hranice, a tak poznávají, jak reagují v určitých situacích, co jim jde snadno a co jim naopak dělá problém. To musí ovšem vyhodnotit za pomoci učitele a společně prožité reflektovat. Zde jsme, ne poprvé, na pomezí dramatu, protože děti mohou prožít situaci podobnou

životní a lépe se na ni připravit. Mohou se ztotožnit s hrdinou příběhu a projít s ním příběhem a vzít si z toho zkušenost a poučení. Tento cíl je v RVP formulován téměř stejně: „*Poznávání sebe sama*“.

Propojení s cíli dle RVP PV: „*Poznávání sebe sama, rozvoj pozitivních citů ve vztahu k sobě (uvědomění si vlastní identity, získání sebevědomí, sebedůvěry, osobní spokojenosti).*“ (RVP PV: s. 21)

Možnosti naplnění na výtvarné úrovni:

1. Zavedením výtvarných činností zajišťujícím zaujetí, spokojenost, radost a pohodu.
2. Zavedením činností přiměřených schopnostem dítěte (nebo jen lehce dítě převyšujícím).
3. Zavedení výtvarně-dramatických akcí vedoucích k sebepoznávání. (HAZUKOVÁ 2011).

1.7.3 DÍTĚ A TEN DRUHÝ

Obecný záměr happeningu VI: „SPOLUPRACOVAT“

Při happeningu mohou děti společně něco prožívat, sdílet nejen prostor a čas, ale i nápady a pocity. Učí se být v přítomnosti druhého, spolupracovat. Každý má v představení své místo a každý ho určitým způsobem ovlivní, i tím, že např. nic nedělá. Žádné dva happenings nebo performance nebudou stejné, protože nikdy nebudou stejné podmínky.

Propojení s cíli dle RVP PV: „*Rozvoj kooperativních dovedností.*“ (RVP PV: s. 23)

Možnosti naplnění na výtvarné úrovni:

1. rozvoj kooperativních dovedností při práci na výtvarném úkolu v týmu (HAZUKOVÁ, 2011).

Obecný záměr happeningu VII: „VIDĚT V DRUHÉM SEBE – EMPATIE“

Děti mohou vidět sebe v hrdinovi příběhu. Mohou pochopit, že zažívá stejné pocity jako radost, smutek, zklamání, spokojenost. Někdy dokonce může zažívat podobné situace. Pokud představení příběh nemá, mohou prožívat situaci s kamarádem, který je zrovna v představení aktivní, zapojuje se a mohou si představovat, jak by jednali oni a soucítit s ním, když prožívá něco, kde se musí překonat.

Propojení s cíli dle RVP PV: „*Posilování prosociálního chování ve vztahu k ostatním lidem (v rodině, v mateřské škole, v dětské herní skupině apod.).*“ (RVP PV: s. 23)

Možnosti naplnění na výtvarné úrovni:

1. rozvoj spolupráce a ohleduplnosti při výtvarné práci v týmu, ve dvojici i při individuální činnosti (např. půjčováním pomůcek, nástrojů, materiálů).

2. rozvíjení schopnosti naslouchání a hodnocení výtvarných prací s empatií
3. vedení k uvědomění si vztahů mezi lidmi správnou volbou námětů výtvarné činnosti (přátelství, vztah mezi mužem a ženou, úcta ke starým lidem) (HAZUKOVÁ, 2021).

Obecný záměr happeningu VIII: „ZAPOMENOUT NA SEBE“

Happening i performance by měly děti přitáhnout, zaujmout je natolik, že na chvíli zapomenou na sebe, na své potřeby. Buď jsou plnou pozorností s hlavní postavou příběhu, nebo zaujmou své místo v happeningu, zastávají určitou roli nebo společně pracují. Ať už tak nebo tak, cílem je, aby aspoň na chvíli odhlédly od sebe, nebyly sobecké a pocítily štěstí, když tak jednají.

Propojení s cíli dle RVP PV: „*Vytváření prosociálních postojů (rozvíjení sociální citlivosti, tolerance, respektu, přizpůsobivosti apod.)*“ (RVP PV: s. 23)

Možnosti naplnění na výtvarné úrovni:

1. Rozvoj citlivosti k ostatním lidem ve svém okolí při společné práci na výtvarném úkolu i při práci individuální (HAZUKOVÁ, 2011).

1.7.4 DÍTĚ A SPOLEČNOST

Obecný záměr happeningu IX: IDENTITA – ZASAZENÍ DO SPOLEČNOSTI“

V rámci happeningu můžeme dětem dát příležitost mít určitou roli, malý úkol, zodpovědnost ve společenství ostatních. Tak je postupně učíme vnímat, že každý má na světě své místo. Každý může podle svých schopností najít povolání, řemeslo či poslání, které se pro něj nejvíce hodí podle jeho vlastností a schopností a je užitečné pro druhé. Základem pro nalezení místa ve společnosti je proto cíl uvedený výše – poznat sebe sama. Když totiž známe sebe, víme, co nás učiní šťastnými a potřebnými pro společnost.

Propojení s cíli dle RVP PV: Rozvoj schopnosti žít ve společenství ostatních lidí (RVP PV, 2011).

Možnosti naplnění na výtvarné úrovni:

1. rozvíjení spolupráce a zastávání své role při práci na výtvarných úkolech, výtvarných projektech, výtvarně-dramatických činnostech a oslavách (HAZUKOVÁ, 2011).

1.7.5 DÍTĚ A SVĚT

Obecný záměr happeningu X: „VIDĚT ANALOGIE V PŘÍRODĚ A V ČLOVĚKU“

Happeningem nebo performancí, které mohou být součástí integrovaného bloku, můžeme děti naučit vidět, co kdysi poznal i Hermes Trismegistos: „*Jak nahoře, tak dole.*“ Neboli, že stejné zákony, které působí v přírodě, působí i na člověka. Člověk je tedy její součástí a může v ní nalézat poučení. Příkladem mohou být roční období. Stejně jako se v přírodě střídá jaro, léto, podzim a zima, tak se v životě člověka střídají období probuzení, mladosti, zralosti a stáří. Jiným příkladem může být střídání dne a noci, světla a tmy. Stejně jako v našem životě máme chvíle světla a radosti, tak máme i období tmy a smutku. Tímto způsobem můžeme děti naučit vnímat tyto změny jako „normální“ a vidět věci z lepší stránky – stejně tak, jako po zimě přijde jaro, po noci den, tak i do života se znovu vrací slunce. Dáváme tak dětem jistotu, že jsou součástí přírody, něčeho, co je přesahuje, a přesto se na tom mohou podílet. Tak v nich můžeme probouzet hrdost, pomáhat nalézat identitu a zároveň rozvíjet zodpovědnost vůči světu.

Propojení s cíli dle RVP: „*Vytvoření povědomí o vlastní sounáležitosti se světem, se živou a neživou přírodou, lidmi, společnostmi, planetou Zemí*“ (RVP PV: s. 28)

Možnosti naplnění na výtvarné úrovni:

1. podpora přirozeného poznávání přírodního okolí, změn v přírodě, přírodních zákonů (a hledání analogií v životě člověka) a jejich využití pro náměty výtvarných činností (HAZUKOVÁ, 2011).

Obecný záměr happeningu XI: „PROŽÍT RITUÁL, CEREMONII“

Děti přicházejí na svět jako na neznámé místo. Jako by vstoupily do hry, jejíž pravidla poznávají v jejím průběhu. Pokud se události a věci, které mohou pozorovat a prožívat mění, nenachází v nich pravidelnost, mohou si připadat ztracení. Chybí jim jistota, o kterou by se mohly opřít. Můžeme to pozorovat již i u kojenců a batolat. Když nedostanou najíst nebo je nevykoupeme a nedáme spát v hodinu, kdy jsou zvyklí, jsou nespokojení a vyjadřují to různými způsoby, a pak jsme nespokojení i my.

Rituál zavádí do života dítěte pravidelnost prostřednictvím opakování činností a událostí v průběhu dne i celého roku, a tak i jistotu a pocit bezpečí. I když happening a performance ponechává určitou svobodu, nejsou jednání a sled činností nahodilé. Aktivita následují určitý scénář, mají určitý záměr, neboli podobají se rituálu nebo ceremonii. Uskutečněné happenings možná dokonce v některých případech byly, spíše nevědomou, touhou po navrácení posvátného do každodenních okamžiků. Protože, jak řekl R. Fulghum, právě to ceremonie a rituály dělají, *přeměňují všední v posvátné a v posvátných okamžicích přebývá věčnost.* (Erhartová, 2013, s. 12)

Propojení s cíli dle RVP PV: „Vytvoření povědomí o vlastní sounáležitosti se světem, se živou a neživou přírodou, lidmi, společností, planetou Zemí“ (RVP PV: s. 28)

Možnosti naplnění na výtvarné úrovni:

1. podpora přirozeného poznávání přírodního okolí, změn v přírodě, přírodních zákonů (a hledání analogií v životě člověka) a jejich využití pro náměty výtvarných činností (HAZUKOVÁ, 2011).

2 PRAKTICKÁ ČÁST

2.1 NÁVRHY AKTIVIT A JEJICH REALIZACE

Realizovala jsem jednu individuální aktivitu a čtyři aktivity v mateřské škole.

2.1.1 INDIVIDUÁLNÍ REALIZACE HAPPENINGU

BAREVNÉ STOPY V ZIMĚ

Aktivitu jsem realizovala v zimním období s mými 2 syny (4 a 2 roky) a jejich kamarádkou (2,5 roku).

Prvotním impulzem, který mě inspiroval k následující výtvarné aktivitě, byla činnost mého syna. Ten, při jízdě na kole projížděl rozbředlým sněhem a pozoroval stopy, které za sebou zanechávají kola. Také jsem však znala práci autorů Petra Nikla, Davida Böhma a Jiřího Franty, takže ty byly inspirací, jak nápad uchopit a rozvinout.

Inspirační východiska

První z autorů využívající výtvarného experimentu je Petr Nikl – všestranný umělec věnující se tvorbě obrazů, performancím, grafice a dalším uměleckým formám. Mě inspiroval činností "Švabí arabesky", kdy drobné roboty – brouky namáčí do barvy a pouští za doprovodu hudby na papír, kde vytváří nejrůznější obrazce za zvuku svých robotických nohou.

Dalšímu autory, kterými jsem se inspirovala, je David Böhm a Jiří Franta, kteří mě těší a baví svojí hravostí, experimentováním a "nebráním se vážně". Jejich působení je široké – pořádají performance, vytvářejí instalace, zasahují do veřejného prostoru, tvoří nástěnné malby a ilustrují knihy a časopisy.

Konkrétním počinem, který mě inspiroval bylo překreslení několika jejich kreseb motorkáři takzvaným driftingem na bíle natřený beton o rozměru 12×12 m.

Cíle dle RVP PV a jejich konkretizace:

- Vnímat a pozorovat změny v přírodě a ve svém okolí. Cítit důležitost existence všech ročních období v přírodě, i když se nám některé "líbí" více nebo méně.
- Popsat barvy zimní krajiny a charakter zimního období – zima, mráz, spánek zvířat a rostlin, odpočinek přírody.
- Použít netradiční výtvarný prostředek (kolo/odrážedlo/houbička) a zanechat jím stopu na silnici.

- Vyjadřovat své představy pomocí netradičních výtvarných technik. Sdílet výtvarné pomůcky (barvy, kola, odrážedlo) a zacházet s nimi šetrně (aby se neponičily).
- Prožívat nový zážitek z překvapení při výtvarném experimentu s netradiční výtvarnou technikou.
- Zkoumání, pozorování a zhodnocení své práce.

Cílová skupina: úkol je vhodný pro děti přibližně od 2 do 5 let

Časová dotace: motivace cca 15 minut, vlastní realizace cca 60 minut nebo podle zájmu dětí

Pomůcky: motivace – pastelky, papíry, vytištěné listy s ročními obdobími, káča

vlastní realizace: prostěradla, pleny, potravinářské barvy (červená, žlutá, zelená), kukuřičný škrob, voda, houbičky, misky, různé dětské dopravní prostředky – kola, odrážedla

Zadání výtvarného úkolu:

a) MOTIVACE

Své syny jsem motivovala přirozeně už tím, že s nimi nakupovala potřebné věci na aktivitu a povídala jsem si, že budeme míchat barvy. Zároveň jsem ponechala určité tajemství, aby se na úkol těšily. Také jsme si pustily pohádku "Krtek a barvičky". Se starším synem jsem se potom bavila o ročních obdobích, jejich charakteristických barvách a povídali jsme si o tom:

1) Jaká jsou roční období?

P.: "Zima, léto..." (Petr neuměl vyjmenovat všechna období, ale s nápovědou je doplnil).

2) Poznáš, na kterém obrázku je zima?

Obrázek 2. Roční období-chlapec

Obrázek 1. Roční období-děvče

- Petr si vybral obrázek kluka, který se mu víc líbí a správně ukázal na chlapce na lyžích.

3) Vyber si z barev pastelek – nakresli sem třeba kruh barvou, která je venku, když je zima?

P.: "Černá, hnědá a bílá."

4) A jaké barvy vidíš v létě?

P.: "Červená, oranžová, žlutá, zelená, modrá."

Obrázek 3. Barvy ročních období

Obrázek 4. Barvy zimy: černá, hnědá, bílá

Obrázek 5. Barvy léta: červená, oranžová, žlutá, zelená, modrá

4) *Líbí se Ti nějaké roční období víc? Třeba proto, že je větší teplo nebo zima, je snít nebo se můžeš koupat?*

P.: "Ne, všechny se mi líbí."

Nakonec jsme si vyzkoušeli pokus **Skládání barev**, kdy jsme přetvořili káču do barev duhy – barevného spektra a zatočili jí, abychom dokázali, že se všechny barvy složí zpět do bílé.

5) *Myslíš, že je bílá barva veselá?*

P.: "Ne, není."

6) *A jaká je veselá?*

P.: "Třeba zelená."

7) *Takže zima nemá moc veselé barvy, bílá není veselá?*

P.: "Ne."

Obrázek 6. Petřík při motivační části

Zadání výtvarného úkolu: Říkal si, že bílá barva není veselá. Ale podívej, my si vyzkoušíme, že bílá se dokáže rozložit na všechny barvy, takže vlastně všechny veselé barvy obsahuje a všech barev je třeba, aby se složila bílá. Stejně jako je důležité každé roční období pro přírodu, stejně tak jako je každý člověk důležitý na světě, protože je jedinečný. Ale i když víme, že je třeba zima, občas se nám po těch barvách stýská a potřebujeme je. Tak si dnes zkusíme tu zimu oživit. Chceš?

Tady máme různé barvy. Vyliju od každé barvy trochu na zem. Zkusíte udělat stopu na bílé látce? Nejdřív si sednete na kolo, pak projedete barvou a přejedete přes látku a budete pozorovat, co za stopu se vytvoří.

Realizace a průběh výtvarného úkolu:

Uskutečnit úkol podle zadání se pokusil pouze nejstarší syn (4 roky). Projel na kole rozlitou barvou a jednou se projel po rozložené látce. Pak se pokusil nanést na kolo barvu houbičkou a projet znovu po látce. Ale ani on u této aktivity dlouho nevydržel a šel raději ve stopách dvou mladších dětí (2,5 a 2 roky). Ty zatím do barvy nalité v miskách namáčely houbičky a dělaly otisky na prostěradlo. Zajímavé bylo, že každé dítě si vybralo jinou barvu. K dispozici byla červená, zelená a žlutá. Pak začaly spontánně z misek barvu vylévat na látku i mimo ni a zkoumat prsty barevné louže. Nejstarší syn dokonce bez výzvy popisoval, co mu skvrny připomínají. Pak vzal svoji nádobu od barvy a dřevěnou tyčinku na míchání a použil je spontánně jako rytmický hudební nástroj, což po něm mladší děti opakovaly. Když došla barva, vzaly si dřevěné hůlky a začaly „vařit“. Vzápětí vymyslel ještě jedno uplatnění nádob na barvu, když z nich postavil věž. Další aktivita dětí byla iniciována na moji výzvu, že si z prostěradla uděláme stan. Přesunuli jsme se na dětské hřiště, kde jsme jednu látku připevnili pod prolézačku, takže vznikla střecha a z druhé látky jsme udělali jakousi „houpací síť“. Děti si pod látkou hrály, houpací síť využily mladší děti jako postel, starší syn ji použil jako nádobu, kam sypal kamínky.

Reflexe dětí

Vzhledem k věku dětí jsem otázky pokládala pouze staršímu synovi (Petr, 4 roky).

Pét'o, líbilo se ti, jak jsme malovali?

P.: "Jo, líbilo."

A líbilo se ti to ježdění na kole a malování kolem nebo houbičkou?

P.: "Jo, malování kolem i houbičkou..."

A to rozlévání se ti líbilo?

P.: "Jo, líbilo."

A je něco, co ti vadilo, nelíbilo se ti?

P.: "Ne...jo, a to sypání kamínků se mi líbilo taky."

Vlastní reflexe

Děti činnosti velmi bavily. Jen u původního úkolu, kdy měli kolem malovat barevné stopy na prostěradlo, vydržely jen chvíli. Pak začaly tisknout houbičkami a vzápětí rozlévat barvy. Pak už šlo činnost jen velmi těžko řídit, ani to nebyl můj záměr. Měly jsme 3 druhy asi půllitrových barev, které velmi brzy došly a děti požadovaly další. Když však zjistili, že již barvy nejsou začaly spontánně vymýšlet další aktivity, které je možné s pomůckami dělat – to, co popisují výše.

Velmi mě potěšilo, jak přirozeně využívaly nabízené prostředky a propojovaly a navazovaly aktivitami rozvíjejícími různé oblasti – pohybové dovednosti, výtvarné cítění, hudební dovednosti – rytmus, předmatematické znalosti – stavění komínu z nádob od barev, praktické činnosti – vaření, stavění stanu.

Obrázek 7. Realizace

V happeningu došlo k propojení následujících uměleckých oborů a výrazových prostředků:

Výtvarné umění:

- **Výrazové prostředky:** skládání barev (motivační část s káčou), linie (stopy kol), barva (kresba), prostor (nejen prostěradlo, ale i silnice), výtvarné symboly (co připomíná rozlitá barva), procesy tvorby (napodobení díla Franty a Bohma), výtvarné techniky (drifting, dripping), výtvarné materiály (kresba na látku)

Divadlo:

- **Výrazové prostředky:** dialog (motivační část, reflexe), scénář (práce podle zadání), jevištní prostor (kde se akce odehrává), režisér (přítomen ten, kdo dohlíží, dává podněty), choreografie (jízda na kole, pohyb dětí – spíše náhodná)

Hudba: venkovní zvuky, použití nádob na barvy jako hudebních nástrojů (bubínek)

Tanec: pohyb na kole, pohyb při kresbě, pohyby při hraní na bubínek

2.1.2 REALIZACE HAPPENINGŮ A PERFORMANCE V MATEŘSKÉ ŠKOLE

Praktickou část bakalářské práce jsem realizovala během souvislé praxe nedaleko svého bydliště v Mateřské škole v Lipí.

Charakteristika Mateřské školy

Je to malá vesnická školka se 2 homogenními třídami, která se nachází nedaleko Českých Budějovic v CHKO Blanský les. Lokalita předurčuje její směřování k přírodě a vedení dětí k její ochraně a úctě k ní. Kromě toho se školka snaží poskytovat dětem dostatek volného prostoru ke hře, dostatek podnětů, informací, zkušeností a kulturních zážitků. Školka se nachází v opravené dvoupodlažní budově v ulici s běžnou zástavbou. Disponuje poměrně velkou zahradou vybavenou různými herními prvky – prolézačky, zahradní domeček, pískoviště, houpačky. Příroda je v dosahu dětských kroků, takže je cílem téměř každodenních procházek a her.

Charakteristika třídy

Působila jsem v homogenní třídě Sluníčka s mladšími dětmi ve věku od 2,5 do 4 let. Počet dětí ve třídě je 26, ale v době mé přítomnosti bylo dětí maximálně 18. Třída se nachází v druhém podlaží budovy. Děti mají k dispozici šatnu, koupelnu, toalety a jednu velkou místnost – třídu – rozdělenou uspořádáním a vybavením na 2 části. První je menší část se stoly, kde probíhá výtvarná činnost, deskové hry, grafomotorická cvičení i svačina. V druhé části s kobercem probíhá volná hra dětí, komunitní kruh, pohybové a hudební činnosti. Po obědě se tato část místnosti promění ve společnou „ložnici“, kde děti odpočívají nebo spí. Na oběd děti chodí do společné jídelny v 1. podlaží.

Aplikace happeningu a performance v rámci integrovaného bloku

Happening a performance jsem zařadila jako součást integrovaného bloku na téma: *Vesmírné putování s Malým princem*. Děti prochází program integrovaného bloku na téma Vesmír – dozvídají se základní poznatky prostřednictvím obvyklých forem a metod vzdělávání. Happeningy a performance zde jsou realizovány jako milníky na cestě příběhem o Malém princovi, které ilustrují hlavní události příběhu. (Celý integrovaný blok viz. přílohy).

„NA POUŠTI“ - PŘÍBĚH (viz. příloha č. 4)

Všechna následující představení a aktivity jsem realizovala se svou třídou 2,5 – 4letých dětí v rámci souvislé praxe během 2 týdnů. Na každé představení jsem měla připravený scénář akce. Do jaké míry se mně podařilo držet plánu, v čem jsem se odchýlila a proč uvádím v realizaci a reflexi aktivit.

Cíle dle RVP PV a jejich konkretizace:**Dítě a jeho tělo:**

- rozvoj jemné motoriky
- práce s pískem, špetka – klešťový úchop
- rozvoj a užívání všech smyslů
- hl. zrak (poznávání a vnímání barev), hmat (při práci s pískem)

Dítě a jeho psychika:

- rozvoj a kultivace mravního a estetického vnímání, cítění a prožívání
 - vnímání barev, barevného spektra, barevných odstínů
 - vnímání krásy v jednotě, která se skládá z různých stejně důležitých částí
 - seznámení s netradičními technikami výtvarné tvorby

Dítě a ten druhý:

- seznamování s pravidly chování ve vztahu k druhému
 - při výtvarné aktivitě – podělit se s kamarády o stejnou barvu písku
 - rozvoj pozornosti, naslouchání druhému

Dítě a společnost:

- vytvoření základů aktivních postojů ke světu, k životu, pozitivních vztahů ke kultuře a umění, rozvoj dovedností umožňujících tyto vztahy a postoje vyjadřovat a projevovat
 - setkávání s výtvarnou, dramatickou a hudební činností

Dítě a svět:

- seznamování s místem a prostředím, ve kterém dítě žije, a vytváření pozitivního vztahu k němu
 - seznámení s planetou Zemí a prostředím pouště

Cílová skupina: úkol byl zamýšlen pro předškolní děti od 2,5 – 6 let.

Časová dotace: samotné představení 15 minut, následná výtvarná aktivita: cca 45 minut

Pomůcky: oblečení pro letce – bunda, šála, letecké brýle; skleněné terárium, 6 očíslovaných nádob s barevným pískem, figurka Malého prince, dřevěná hračka letadlo, počítač s hudbou

Scénář akce: Přijdu převlečena za letce z Malého prince. Přivítám děti. Řeknu, že vím, že si povídají o vesmíru a zeptám se, jestli poznají, kdo jsem. Pak začnu vyprávět, jak jsem se jako letec setkal s někým z jiné planety, a že to bylo na planetě Zemi na poušti a začnu takovou poušť vytvářet – do velkého skleněného terária osvětleného lampou za doprovodu hudby a vyprávění příběhu začnu sypat barevný písek. Vrstvením barev se tak vytvoří barevná poušť – místo setkání Prince s letcem. Na konci představení umístím do "pouště" Malého Prince a letce s letadlem. Tato "poušť" nás bude provázet celým příběhem a postupně do ní budeme umisťovat další předměty/ postavy související s příběhem.

Následující výtvarná aktivita – zadání: Děti motivuji a následně vyzvu, jestli si chtějí vyzkoušet namalovat planetu Malého prince pomocí písku, který viděly v představení. Pak se přesuneme do druhé části místnosti ke stolu, kde již mám u jednoho stolu připraven barevný písek v dostatečně velkých miskách, aby se do něj vešla dětská ruka. U zbylých stolů si zatím děti předkreslí planetu nebo to, co se na ní vyskytuje pastelkou. Pak se postupně střídají u stolu s pískem. Vyberou si jakékoliv barvy a na plochu, kam si natrou lepidlo (případně jej nanese učitel), sypají barevný písek.

Navazující výzva pro veřejnost: Příběh Malého prince je vhodný nejen pro děti, ale i pro dospělé. Má jim připomenout, aby uvnitř zůstali stále alespoň trochu dětmi – uměli si hrát, byli živí, zvědaví, radovali se ze zdánlivých maličkostí. Proto jsem vytvořila v návaznosti na aktivitu dětí výzvu pro dospělé: „Nakresli mi beránka!“, kdy měli nakreslit beránka nebo cokoliv, co se jim vybaví v souvislosti s příběhem Malého prince. Na tuto aktivitu byly po celý týden připraveny na plotě školky zalaminované čtvrtky formátu A4.

Realizace a reflexe:a) **Vlastní performance**

Při performance děti zaujalo již to, že jsem přišla v převleku letce. Při vyprávění pozorně poslouchaly. Celou dobu jsem se snažila být s nimi v kontaktu a vyplnit „prázdná místa“, kdy jsem se například nakláněla pro nádoby s pískem. Zapojila jsem je tím, že jsem se ptala, jaká přijde barva. Většina nádob byla průhledných, takže to nebylo jen tipování, ale mohly si tak při tom i zopakovat barvy. Řekla jsem jim, že jsem se snažila barvy uspořádat podle odstínů barevného spektra. Děti zaujalo, jaké se vytvořily vrstvy písku jednotlivých barev. Lepší obraz vrstev se vytvořil ze strany od dětí odvrácené. Vzhledem k tomu, že jsme si vzniklou „poušť“ nechali ve třídě po celou dobu integrovaného bloku, nevadilo to, protože děti měly dost času si i druhou stranu prohlédnout. Nakonec jsem umístila do písku figurku Malého prince s růží a dřevěný model letadla. Během své přítomnosti ve třídě jsem byla svědkem, že terárium s pískem opravdu děti přitahovalo, a to i ty, které představení neviděly. Jedna dívka si dokonce donesla židličku k místu, kde bylo terárium vystavené, aby se mohla písku dotknout.

Obrázek 8. Malý Princ na poušti

Obrázek 9. Vytváření pouště

Doporučení, možnosti zlepšení a další návrhy realizace

- 1) Kdybych měla více času, zkusila bych i barvení písku realizovat s dětmi. Takto jsem aktivitu z časových důvodů udělala doma se svými dětmi. Aktivita je velmi bavila. Písek je nutné nechat pořádně vyschnout a během toho si děti mohly prohlédnout jakou barvu má mokrá a suchý písek a jaké jsou v těchto stavech na pohmat. Nakonec bylo nutné písek prosít, aby neměl hrudky a vytvářel dobře vrstvy.
- 2) Vrstvení písku můžeme použít jako učební pomůcku i v jiném tématu např. elementy: Země, Přírodní prostředí: lesy, pralesy, pouště.
- 3) Můžeme použít analogicky k přenesení prvku nějaké moudrosti – např. *„Stejně jako jsou vrstvy písku různé barvy, i lidé jsou různí. Ale vidíte, je to pořád tentýž písek a spolu mohou vytvářet krásné věci.“*
- 4) Pokud máme opravdu časovou rezervu, můžeme využít různých výtvarných aktivit a experimentů, které lze s pískem provádět. Jedním z nich je sypání písku do malých (skleněných nebo umělohmotných) lahviček. Děti si pak kousek takového světa mohou odnést domů.
- 5) Mohli bychom využít běžné herní aktivity na písku, ať již jako úvodní aktivity do tématu nebo ji zařadit jako další příklad tvorby s pískem či ji nějak ozvláštnit.

b) Následná výtvarná aktivita

Děti na výzvu, že si mohou pískem něco namalovat, reagovaly pozitivně a hned si chtěly aktivitu vyzkoušet. Některé ale nevěděly, co mají kreslit pastelkami, a jako by se obávaly, že něco bude špatně. Ty, které nemalovaly nic, jsem povzbudila, ať namalují prostě, co si představují, že nic není špatně. Ať prostě namalují cokoliv. Nakonec se každý odhodlal něco namalovat. Při práci s pískem jsem takové zdráhání již nepozorovala u nikoho, byl jen rozdíl v množství písku, které děti na papír sypaly. Některé se „nebály“ a sypaly velké množství písku, jiné byly opatrnější. Aktivita podle pozorování dětí velmi zaujala.

Obrázek 11. Malování pískem

Obrázek 10. Malování pískem

Obrázek 12. Malování pískem

c) navazující výzva pro veřejnost

Původně jsem chtěla vystavit obrázky dětí vzniklé malováním s pískem, a tím inspirovat veřejnost i ji obeznámit s aktivitami školky. Vzhledem k tomu, že jsem chtěla obrázky uchránit před vlivy počasí a laminování by bylo náročné, rozhodla jsem se jen pro minimalistickou variantu výzvy veřejnosti. Vytvořila jsem písemné oznámení „Nakresli mi beránka!“ s vysvětlením doprovobeným známým obrázkem Malého prince a ponechala k dispozici 4 zalaminované A4. Během týdne se podle hesla: „Prázdný prostor má tendenci se zaplnit“ opravdu bílé plochy téměř celé zaplnily beránky i dalšími zdánlivě nesouvisejícími obrázky koček a nápisy. Podle charakteru kreseb se ale nejspíš zapojily hlavně další děti. Ale tím, že byla výzva písemná, těm mladším, co ještě neumí číst ji pravděpodobně četli, rodiče a aspoň tím se zapojili, a tak si na Malého prince vzpomněli.

Obrázek 13. Výzva pro veřejnost

Návrhy další realizace:

Dospělí by mohli použít i jinou výtvarnou techniku, zajímavější, i když by bylo náročnější ji technicky vymyslet. Napadlo mě právě, aby si i oni vyzkoušeli malování pískem. Další poměrně běžná varianta je malování křídami na chodník nebo silnici. Jednodušší by bylo tuto výzvu uskutečnit při nějakém společném odpoledni/happeningu rodičů s dětmi.

V performance došlo k propojení následujících uměleckých oborů a výrazových prostředků:

Výtvarné umění:

- **výrazové prostředky:** barva (barvy písku), struktura (vrstvy barev nad sebou), prostor (výtvarné dílo v prostoru), kontrast a harmonie barev ve vrstvách, výtvarní symboly (při malování pískem), výtvarné techniky (kresba pískem, kresba fixem na tabuli)

Divadlo

- **výrazové prostředky:** scénář, literární předloha (Malý princ), monolog letce, dramatické postavy (letec, Malý princ), jevištní prostor (scéna s teráriem a její okolí), maska (letec), choreografie (pohyb letce v roli)

Hudba: reprodukováná hudba (soundtrack k filmu Malý princ)

Tanec: pohyb letce při sypání písku – prvky rituálu

„RŮŽE“ - příběh (viz. příloha č. 5)

Cíle dle RVP PV a jejich konkretizace:

Dítě a jeho tělo:

- rozvoj jemné motoriky, koordinace ruky a oka – při práci s prstovými barvami
- rozvoj smyslů – zrak (vnímání a rozpoznávání barev), hmat

Dítě a jeho psychika:

- osvojení si některých poznatků a dovedností, které předcházejí čtení i psaní, rozvoj zájmu o psanou podobu jazyka i další formy sdělení verbální i neverbální (výtvarné, hudební, pohybové, dramatické):
 - naslouchání a reakce na otázky letce v úvodu představení, naslouchání čtené ukázky z Malého prince

Dítě a ten druhý:

- posilování prosociálního chování ve vztahu k druhým
 - pomoc druhému v nesnázích
 - spolupráce za společným cílem – pomoc druhému, vytvoření něčeho krásného

Dítě a společnost:

- vytvoření základů aktivních postojů ke světu, k životu, pozitivních vztahů ke kultuře a umění, rozvoj dovedností umožňujících tyto vztahy a postoje vyjadřovat a projevovat
 - rozvíjet pozitivní vztah k výtvarné výchově
 - uvědomit si, že jsem součástí tohoto světa, mám schopnosti i povinnost se do něj aktivně zapojit: pomoci druhému (květině)

Dítě a svět:

- rozvoj úcty k životu ve všech jeho formách – rozvíjet úctu k rostlinám

Cílová skupina: předškolní děti od 2,5 – 6 let

Časová dotace: představení cca 10 minut, následná výtvarná aktivita: cca 45 minut

Pomůcky: připravené kusy látky, torzo růže, stojan na vánoční stromek, kniha Malý princ

Scénář akce: Již při příchodu dětí do třídy jsou na koberci poházené kousky látky smetanové barvy vystříhané do tvaru okvětních plátků růže. Dětem zatím nic nesdělují. Nechám je látku prozkoumat. Zatím si připravím scénu: umístím torzo – stonek růže s listy, kterou jsem si předem vyrobila. Následně navážu na předchozí příběh Malého

prince, který přicestoval na poušť z jiné planety, kde se setkal s letcem. Povím dětem, jaká planeta je, co na ní Malý princ dělá – vymetá sopky, vytrhává semínka baobabů a jednoho dne spatří vyrůstát rostlinu, kterou ještě nikdy předtím neviděl. Přečteme si setkání Malého prince s růží, jak se o ni staral a nakonec část, kdy odešel. Pak navážu ve vyprávění tím, že řeknu dětem, jak byla po odchodu Malého prince růže smutná, že její barva vybledla a květ opadal. Zeptám se dětí, jestli mi pomohou ji znovu rozveselit, aby znovu rozkvetla a zazářila barvami.

Následující výtvarná aktivita – zadání: Růži smutkem zbledly a opadaly okvětní plátky, pomůžeme jí, aby znovu vykvetla a byla krásně barevná. Každý si seberte jeden okvětní plátek. (Děti se přesunou ke stolu). Teď si vyberte, jaké barvy chcete a malujte prsty po okvětním plátku. Pak všechny okvětní plátky vrátíme květině a vytvoříme jeden květ.

Pomůcky: kousky látky, prstové barvy

Pokračování práce: Každý si jednotlivě namaluje – znovu oživí plátek růže. Plátky necháme zaschnout a následující den je společně vrátíme zpět na růži a společně si budeme klást otázky (dramatika – vnitřní hlasy):

Podarilo se vám o růži postarat? Myslíte, že vypadá veseleji? Co všechno musíme dělat, když se staráme o květinu? Máte nějakou svoji květinu nebo zvířátko, o které se staráte? Představte si, že se o vás někdo stará, vy si na něj zvyknete, a pak odejde. Jak si myslíte, že se cítila růže? Jak se cítil Malý Princ?

Nakonec děti vytvoří kolem růže kruh. Budou ji chránit, zatímco Malý Princ bude pryč, protože i on musí pochopit na svých cestách, jak mu moc růže chybí, a pak se k ní vrátí. Řekneme jí říkanku: *"Růžičko, růžičko, máme Tě rádi. I když jsi pyšná a nedáváš svou lásku znát, jednou to pochopíš, budeš náš kamarád."*

Realizace a reflexe:

a) vlastní happening

Realizace aktivity byla trochu problematická, vzhledem k tomu, že jsem přicházela do mateřské školy později než děti a nemohla si vše připravit dostatečně dopředu. Vzhledem k dispozici třídy – aktivity se odehrávají v podstatě v jedné místnosti, nebylo možné vytvořit prostředí, které děti překvapí a ohromí, což byl můj původní záměr. Okvětní plátky jsem chtěla nechat již v šatně, aby tak děti narazily na neznámý prvek

již ve všedním prostředí, a tak se setřela hranice mezi životem a příběhem/uměním a zároveň by je příběh „vtáhl“ do děje. Nakonec jsem lístky poházela těsně před představením na podlaze třídy a přinesla torzo květiny, ve stojanu, který jsem zakryla látkou. I při přípravě se ale děti neustále točily kolem mě a ptaly se, co se bude dít. Při povídání děti udržely pozornost, při čtení už méně. Úryvek jsem ale nevolila dlouhý, a tak jsem nakonec došla až k místu, kdy si mají sebrat plátek růže a oživit jej barvami bez větších obtíží.

Obrázek 14. Happening Růže

b) výtvarná aktivita

Malování prstovými barvami děti bavilo, i když bylo trochu omezené zase tím, že aktivita dětí probíhala podle zavedené zvyklosti ve třídě u stolečků. Takže po skončení úvodního představení s výzvou jsme se museli přesunout ke stolkům, což vedlo k mírnému přerušení pozornosti a snad větší spoutanosti dětí. Navíc děti mohly pracovat jen u jednoho stolu pro 5 dětí, kde byly připraveny barvy, tím se jejich pozornost přerušila a předchozí motivace příběhem a představením neměla takového účinku.

Zajímavé bylo pozorovat, jaké děti volily barvy. Některé používaly jen třeba dvě z nabízených, jiné všechny. Některé nabíraly a kladly velké vrstvy barvy, jiné méně. Často se děti věnovaly jen jedné části plochy, jiné ji využily celou. Některé dělaly dlouhé tahy prstem, jiné děti zaujalo vytváření teček po papíru. Dvě starší dívky (4 roky) využívaly celé plochy a nabízených barev, navíc experimentovaly s mícháním barev a pokoušely se namíchat konkrétní barvu.

Obrázek 15. Malování okvětních plátek růže

Doporučení, možnosti zlepšení a další návrhy realizace

- 1) Podle mých původních představ jsem plánovala vytvořit nabídku různých výtvarných prostředků lákavých pro děti – malování prstovými barvami, foukání obarvených bublin na látku, malování temperami, otiskování přírodnin. Také jsem chtěla zapojit všechny smysly tím, že si děti budou moci např. na okvětní plátek nastříkat zvolenou vůni. Nakonec se mi podařil zrealizovat jen zlomek, proto zde uvádím moji ideu, jak realizované rozšířit, obohatit a dát dětem více příležitostí ke hře, zkoumání a komplexnějšímu vnímání.
- 2) Aktivitu, pokud to lze, je lepší provádět venku, kdy nejsou děti omezeny nejen místem, ale naším přeneseným strachem, aby něco neušpinily. Případně je možné podlahu zakrýt např. igelitovou folií a nechat dětem dostatek času a prostoru.
- 3) Pokud to jde, mohou děti používat nejen prsty, ale i např. dělat otisky rukou a malovat nohama. Můžeme vyslyšet jejich nápady, jaké nástroje lze k malování použít – štětec, větvičku atp.

V happeningu došlo k propojení následujících uměleckých oborů a výrazových prostředků:**Výtvarné umění:**

- Výrazové prostředky: bod a linie (kresba prstovými barvami), prostor (umístění plátek růže v prostoru), výtvarné symboly (barevnost-veselost, bílá-smutek), výtvarné techniky (kresba prstovými barvami)

Divadlo: scénář, literární předloha (Malý princ), dialog letce s dětmi, dramatické postava (letec, růže), jevištní prostor (třída, prostor kolem růže), režisér (autor dohlížející na dění), maska (letec), choreografie (pohyb letce v roli)

Tanec: pohyb letce

Literatura: čtení ukázky z Malého prince

CESTOVÁNÍ PO PLANETÁCH – příběh (viz. příloha č. 6)**Cíle dle RVP PV a jejich konkretizace:****Dítě a jeho tělo:**

- rozvoj hrubé motoriky – volným pohybováním na hudbu se svítícími obrázky;
- rozvoj jemné motoriky – práci s elektrickou tužkou, malování štětcem;
- rozvoj smyslů – zraku: poznáváním světla, stínu, svítících barev a jejich vlastností.

Dítě a jeho psychika:

- rozvoj představivosti a tvořivosti
 - přenesením představy „Jak vypadá vesmír na papír nebo světelnou tabuli
- rozvoj poznatků, schopností a dovedností umožňujících pocity, získané dojmy a prožitky vyjádřit
 - dát možnost zapojit se do představení, a tak přenést dětem pocit, že jsou součástí světa, mohou se do něj zapojit, vyjádřit se v něm a něco změnit

Dítě a ten druhý:

- osvojení si elementárních poznatků, schopností a dovedností důležitých pro navazování a rozvíjení vztahů dítěte k druhým lidem
 - schopnost dětí podělit se při práci se svítícími barvami
 - schopnost domluvit ve dvojici při malování na světelnou tabuli

Dítě a společnost:

- poznávání pravidel společenského soužití a rozvoj schopnosti žít ve společnosti
 - setkáním Malého prince s postavami na planetách ukázat nesprávný příklad soužití a tím vyvolat otázku, jak to má být správně

Dítě a svět:

- vytvoření povědomí o vlastní sounáležitosti se světem, s živou a neživou přírodou, lidmi, společností, planetou Zemí
 - Prostřednictvím příběhu putování vesmírem ukázat, že jsme jeho nedílnou součástí. Nejsme na světě sami a máme na něm své nepostradatelné místo. To nám dává jistotu a zároveň závazek se o Zemi starat.

Cílová skupina: předškolní děti od 2,5 – 6 let

Časová dotace: představení cca 15 minut, následná výtvarná aktivita: cca 10 minut

Pomůcky: divadlo z kartónové krabice, kartónové postavičky, stolní lampa, světelná tabule, 2 svítící tužky, počítač s písni, případně zalaminovaný scénář s textem

Scénář akce: Malý princ se rozloučil s růží a opouští svou planetu. Během své cesty putuje vesmírem a zastaví se na několika planetách. Tyto cesty dětem znázorním prostřednictvím jednoduchého stínového divadla doprovázeného vlastním vyprávěním příběhu. V místě, kdy princ přechází na jinou planetu, zapnu hudbu a vyzvu vždy 2 děti, aby přišly k divadlu a elektrickou tužkou namalovaly něco z vesmíru na světelnou tabuli. Ostatní děti, které zrovna nekreslí, mají svoji kresbu, kterou jsme si předchozí den vytvořili svítícími barvami na černou čtvrtku A4 a volně se na hudbu pohybují po třídě.

Předcházející výtvarná aktivita:

Pomůcky: svítící barvy (podkladová bílá, fluorescenční oranžová a žlutá), černé čtvrtky A4, štětce

Malování svítícími barvami

Tuto aktivitu jsem původně zamýšlela uskutečnit přímo během představení, kdyby si děti na černou látku, případně přímo na sebe (kůži ruky, obličej apod.) nakreslily fosforovými barvami nějaký motiv vesmíru (planetu, hvězdu, asteroid, raketu...), a pak se rovnou zapojily do představení. Vzhledem k technické stránce (barvy by nestačily uschnout) a věku dětí (zapojení přímo během představení by vzhledem k věku vyžadovalo velké přípravy a vysvětlování), jsem zvolila variantu, která vyžadovala přípravu den předem. Děti si na černou čtvrtku A4 nejprve nakreslily motiv bílou podkladovou barvou, na tu pak nanesly fluorescenční oranžovou nebo žlutou barvu.

Následující výtvarná aktivita: Pozorování stínu ve světle lampy. Jaký je stín, když je předmět blíž nebo dál od lampy? Zkusíme si s dětmi nějaká zvířátka.

Realizace a reflexe:

a) vlastní happening

Představení se odehrálo v den návštěvy zástupkyň z Centra speciální péče, takže pozornost dětí, a hlavně učitelek, byla zacílena jiným směrem, což bylo poznat již na začátku. Děti byly hlučnější a nesoustředily se. Svou míru sehrálo i nedostatečné zatmění, přestože byly zatažené rolety, představení probíhalo ve dne a bylo navíc slunečné počasí. Stíny

kartonových loutek se dětem líbily, i přechody na jinou planetu spojené s hudbou byly, myslím, přijímány dětmi kladně, i když nějakou dobu trvalo, než pochopily, co mají dělat. Ty, co měly nakreslený obrázek se svítícími barvami, se měly pohybovat po třídě a dotvářet tak vesmír. Děti, které ještě obrázek nestihly namalovat nebo při malování chyběly, jsem zvala dopředu k divadlu, aby kreslily svítící tužkou na světelnou desku. Ta byla skryta za bílým papírem stejně jako předtím loutky, takže rozsvícení vypadalo skoro jako kouzlo. Ovšem zase zde bylo nedostatečné zatmění, takže tabule nesvítila dostatečně jasně. Při výzvě, aby děti šly kreslit svítící tužkou, se na chvíli vždy přerušila pozornost a děti se odvedly od příběhu. To jsem vnímala jako rušivé a příště bych tuto aktivitu volila asi až nakonec, kdy si děti mohou vše v klidu vyzkoušet a nepřerušit se line vyprávění.

Obrázek 16. „Cestování po planetách“

b) předcházející výtvarná aktivita

Kreslení svítícími barvami bylo pro děti poutavé a seznámily se s novým výtvarným prostředkem. Nevýhodou bylo nanášení podkladové bílé barvy. Protože jsme neměli dostatek času, nanášeli jsme fluorescenční barvy na nezaschlou bílou barvu, která se rozmazávala. To jedna dívka nesla nelibě a nechtěla obrázek prohlásit za dokončený. To, že dětem bylo doporučeno nanášet fluorescenční barvy na podkladovou barvu, bylo

výhodou i nevýhodou zároveň. Nevýhodou v tom, že se musely omezit na danou plochu, kde podkladová barva byla. Výhodou bylo to, že díky tomuto určení procvičovaly přesnost tahů štětcem.

Obrázek 17. Malování vesmíru svítícími barvami

c) následná výtvarná aktivita

Jako výtvarnou aktivitu jsem si připravila pozorování stínů a vytváření stínů zvířat rukama. Dále jsem měla naplánováno, že si děti vypůjčí kartónové loutky, a vyzkouší si hru s nimi, samy si vymyslí nějaký příběh, vyzkouší si, jak výsledný obraz závisí na vzdálenosti od světla a od plátna. Tuto aktivitu se mi ve školce z časových důvodů a z důvodu nastalých vnějších podmínek již uskutečnit nepodařilo.

Doporučení

- 1) Naplánovat si aktivitu tak, aby byla místnost dostatečně zatemnělá a stíny byly dobře vidět. Případně ji naplánovat, pokud to jde na pozdnější odpoledne nebo večer, kdy je už venku tma. Nejlépe si vše zkusit den předem v době, kdy ve třídě nejsou děti. Později jsem se dozvěděla, že na následující víkend byla naplánovaná noc s Andersenem, kam by se aktivita určitě hodila.
- 2) Vyhradit si dostatek času na vlastní zkoumání a experimentování se svítícími barvami a se stínovým divadlem a nechat dostatek času i dětem.

V happeningu došlo k propojení následujících uměleckých oborů a výrazových prostředků:

Výtvarné umění:

- Výrazové prostředky: bod, linie, barva, světlo (kresba fluorescenčními barvami, kresba na světelnou tabuli, stínové divadlo), prostor (rozložení výtvarných prací představujících vesmír v prostoru), výtvarné symboly (odhalované ve stínech), výtvarné techniky (kresba fluorescenčními barvami, kresba na světelnou tabuli, stínové obrazy)

Divadlo: dialog Malého prince a postav na planetách, dramatické postavy, scénář, literární předloha, jevištní prostor (stínové divadlo a prostor kolem), režisér (autor), choreografie (pohyb autora v roli)

Hudba: reprodukováná hudba mezi výstupy

Tanec: pohyb autora v roli a dětí při pohybu se svými svítícími obrázky

Literatura: scénář podle literární předlohy

LIŠKA – příběh (viz. příloha č.7)**Cíle dle RVP PV a jejich konkretizace:****Dítě a jeho tělo:**

- rozvoj jemné motoriky
 - práce se štětcem, manipulace se lžičkou a koordinace prstů ruky při nabírání luštěnin
- rozvoj pohybu při hudebně pohybových hrách
 - pohyb ruky s chrastítkem a pohyb těla do rytmu
- rozvoj smyslů
 - zrak: poznávání luštěnin, barvení chrastítka, sluch: zvuk vydávaný chrastítkem, hmat: dávání luštěnin do pytlíčku; některé děti rozvíjeli bez mého úmyslu i chuť

Dítě a jeho psychika:

- rozvoj řečových schopností, společné diskuze
 - sledování ukázky z filmu Malý princ, diskuze předcházející i následující představení
- rozvoj posilování přirozených poznávacích citů (zvědavosti, zájmu, radosti z objevování apod.)
 - poznávání luštěnin, možnosti jejich použití jako hudebního nástroje, poznávání vydávaných zvuků podle druhu luštěniny
- rozvoj předmatematických znalostí
 - seznámení s velikostí a tvarem luštěnin, s množstvím, které se vejde do pytlíčku
- rozvoj paměti a pozornosti
 - naučení se krátkého textu písničky

Dítě a ten druhý:

- osvojení si poznatků, schopností a dovedností pro navozování vztahu k druhým lidem/ živým tvorům
 - diskuzí a příběhem přenést dětem poznatek neobyčejnosti vztahu k druhému a důležitosti pečování o něj

Dítě a společnost:

- vytvoření povědomí o mezilidských morálních hodnotách

- příběhem poukázat dětem na důležitost přátelství, lásky, zodpovědnosti za někoho druhého

Dítě a svět:

- vytvoření povědomí o vlastní sounáležitosti se světem, se živou a neživou přírodou, lidmi, společností, planetou Zemí
 - rozvíjet schopnost vidět analogie a stejné zákony v nás a v přírodě (Žlutá barva obilí a vlasů Malého prince; Hvězdy jako místo, kde žije někdo, koho máme rádi), a tak se začlenit do světa, necítit se sám, mít k němu pozitivní vztah.

Cílová skupina: předškolní děti od 2,5 – 6 let

Časová dotace: představení cca 15 minut, následná výtvarná aktivita: cca 20 minut

Pomůcky: počítač s filmem Malý princ, 3 papírové pytlíčky obarvené na žluto s držátky, květináč naplněný hlínou nebo hmotou na aranžování květin, sklenice s luštěninami (fazole, hrách, kroupy, čočka, rýže)

Scénář akce: Při svém putování se Malý princ nakonec dostává na planetu Zemi. Předchozí den jsme si v rámci IB povídali právě o planetě Zemi, takže na to navážeme. Zeptáme se, jestli někdy viděli poušť nebo na ní dokonce byli. Zeptáme se, jaká další prostředí znají. Zmíníme ta charakteristická pro naši zemi jako lesy, louky, pole, rybníky, jezera, ale i ta vzdálenější – kromě pouště třeba moře, pralesy, stepi, místa, kde je pořád sníh. Řekneme dětem, že než přišel Malý princ do pouště a potkal se s letcem, seznámil se ještě s jednou bytostí. Pustíme si ukázkou z filmu, kde se Malý princ setkal s liškou.

Na stole jsou připravené ve sklenicích různé luštěniny – fazole, hrách, čočka, kroupy, rýže. V květináči je jeden hotový obilný klas – papírový pytlík s luštěninami s dřevěným držátkem, který děti použijí dále jako chrastítka. Dále mám 2 nedokončené klasy. Ty před dětmi dokončím – naplníme je luštěninami a sešíváčkou pytlíky zavřeme. To bude úvod a motivace k následující výtvarné činnosti – tvorbě chrastítka.

Následná výtvarná aktivita:

Pomůcky: papírové pytlíčky, temperové barvy (žlutá), luštěniny, případně dřevěné tyčinky jako držátka

Společně si vyrobíme s dětmi obilné klasy – chrastítka, které nám jako žluté obilné pole bude připomínat Malého prince, a pak si s ním zazpíváme píseň.

Děti si nejprve u stolečku štětcem nabarví papírový pytlík, který necháme zaschnout do druhého dne. Druhý den si vyberou, jaké luštěniny chtějí, naplní jím pytlík a učitel jim jej uzavře sešívačkou, aby luštěniny nevypadaly.

Dokončení happeningu následující den

Následující den je posledním dnem mého působení ve školce, proto jsem naplánovala dokončení chrástítka naplněním luštěninami. Potom se děti naučí krátkou *píseň* „*Přátelství je jako zlatá brána*“, tu doprovodí hraním na chrástítka – budou představovat obilné pole a zazpívají tak lišce. Za to ode mě dostanou malé lišky z pěnového papíru.

Realizace a reflexe:

a) vlastní performance

Úvodní povídání s dětmi o planetě Zemi a různých prostředích děti zaujalo, na otázky reagovaly a na ukázkou z filmu se těšily. Měla jsem film v originálním znění s titulky, takže jsem dětem do ukázky vstupovala a vysvětlovala, což bylo trochu rušivé, ale výrazně to nevadilo. Děti poznaly lišku a hned reagovaly, když jsem se ptala, jestli mají nějakého kamaráda. Začaly vyjmenovávat své zvířecí kamarády. Připravené sklenice s luštěninami je zaujaly ještě při mé přípravě scény a hned se ptaly, co se bude dít a chtěly vše prozkoumat, někteří dokonce ochutnat. Při samotné ukázce mi pomáhaly plnit pytlíčky luštěninami.

Obrázek 18. „Liška“

b) Následná výtvarná aktivita

Barvení sáčků děti bavilo. Problematické bylo jen to, že jsme chrastítka vyráběly bez držátek, takže při barvení se jim špatně držela. Příště bych si na přípravu předem vyčlenila víc času a připravila k chrastítkům i držátka, která jsem měla vyrobená jen pro ukázkou na představení.

Plnění luštěninami následující den šlo dobře, děti bavilo. Některé naplnily sáčky příliš, a pak bylo obtížné chrastítka sešít, a i po sešití příliš nechrastily. Příště bych děti více upozornila, že je třeba sáčky naplnit tak akorát a ukázala jim, přibližně kolik toho mají nasypat.

Obrázek 19. Barevná chrastítka

V happeningu došlo k propojení následujících uměleckých oborů a výrazových prostředků:

Výtvarné umění:

- **výrazové prostředky:** linie, barva (při kresbě chrastítka), barva a struktura luštěnin, kontrast a harmonie v barvách luštěnin, výtvarná technika (sypaní do sklenic a vytváření vrstev)

Divadlo:

- **výrazové prostředky:** scénář, literární předloha, dialog autora s dětmi, dramatická postava lišky, režisér (autor), maska (liška), jevištní prostor (stoleček s luštěninami a prostor třídy kolem), říkanka lišce

Hudba: reprodukováná hudba ve filmu

Tanec: postavení do kruhu při říkance

2.1.3 TEORETICKÉ NÁVRHY REALIZACE DALŠÍCH HAPPENINGOVÝCH AKTIVIT

EXPERIMENT – řešení problému

Název: Planety

Popis: Ve třídě nebo na zahradě rozmístíme různě barevné balónky jako planety podobné těm, které Malý princ navštívil. Balónky jsou na provázku a na konci mají připevněnou krabičku s prstovou barvou. Řekneme dětem, aby si vybraly svou planetu. Přitom informaci, že balónků je poloviční počet, si necháme pro sebe. Děti budou muset přijít na to, že se musí podělit a na planetu přijmout nějakého kamaráda. Poté, co se domluví, dáme jim k dispozici papír A3 nebo bílou látku a mají za úkol nakreslit, jak by vypadala, jejich společná planeta. Přitom při kreslení musí použít ruku kamaráda. Pokud chtějí jinou barvu, musí se domluvit s dvojicí, která barvu má. Nakonec proběhne reflexe aktivity.

HRA

Název: Cesta vesmírem

Popis: Tuto aktivitu je vhodné realizovat raději venku. Děti najdou při pobytu venku na zahradě (nebo ve třídě) skafandr. Buď můžeme použít kombinézu, kterou upravíme nebo raději hezky výtvarně zpracovaný oblek, který je jedinečný a upoutá pozornost. Pak dětem řekneme, že když chtějí cestovat vesmírem, musí mít také speciální oblek a ten si teď společně vytvoří. Jen to nebude tak jednoduché. Protože zkusíme vyrobit takový ochranný oblek, který by nás chránil nejen před zimou a zářením ve vesmíru, ale i před samotou a steskem. Pak děti dostanou trička (nejlépe bílá), která si oblečou a budou absolvovat výcvik jako kosmonauti.

První disciplínou bude běh, kde proběhnou slalom mezi kuželi (nebo stromy), na konci si namočí ruku do prstových barev a dotykem obarvenou rukou předají pomyslnou štafetu kamarádovi, tak postupně udělají všechny děti.

Druhá disciplína je pro dvojici. Kosmonauti jsou k sobě připoutáni provázkem v pase a mají se dostat na konec dráhy, kde vezmou lahvičku s bublifukem. Vždy se může pohybovat jen jeden kosmonaut, druhý stojí, takže se mohou vzdálit jen na délku napnutého provazu. Když získají bublifuk obarvený potravinářskou barvou, postaví se proti sobě a snaží se zanechat co nejvíce barevných otisků bublin na tričku kamaráda.

Poslední disciplína vede do labyrintu, kde si každý vybere předmět, který se mu líbí a otiskne si jej na triko barvami na textil. Nakonec, kdo bude chtít, může si vytvořit otisk objetím kamaráda. Tak každý získá výtvarně jedinečný skafandr plný prožitků, který ho chrání před mnoha nepřízněmi.

PROŽITEK

Uvedu aktivitu, která je zaměřena na smyslový prožitek, i když je možné zacílit činnost spíše na prožitek určité navozené situace, která je spíše blíže experimentu na poli psychiky.

Superkosmonaut

Popis: Opět je to aktivita realizovatelná spíše venku, ale je možné ji přizpůsobit i pro konání ve třídě. S dětmi si procvičíme smysly. Vytvoříme si vlastně obdoby hmatových chodníků pro všechny smysly. Děti motivujeme, tak, že jako kosmonauti by se měly naučit poznávat všemi smysly.

Děti při pobytu venku najdou různě instalované frotáže. Všechny jsou vytvořené otiskem přírodnin ze zahrady (třídy), děti se snaží najít „originál“, a vyzkouší si frotáž na svůj papír. Z hotových prací pak vytvoříme řadu jako chodník a prohlédneme si je. Tato aktivita je tedy zaměřená na zrak.

Druhá aktivita procvičí sluch. Použijeme stejné přírodniny jako v předchozím úkolu. Děti jsou ve dvojici. Jeden má zakryté oči, druhý promne v rukách přírodniny (kůra, listy, větvičky, ...) a první se snaží přiřadit zvuk, který slyší. Pak se prohodí.

Třetí aktivita je zaměřená na čich. Přírodniny dáme do sklenice a se zakrytýma očima je děti opět přiřazují k přírodninám.

Naposledy vyzkoušíme hmatový chodník, kdy se děti rozdělí do dvou skupin. Každá vytvoří svůj vlastní chodník. Pak se prohodí a ve dvojicích poslepu projdou po chodníku druhé skupiny.

RITUÁL/ OSLAVA

Popis: Zde uvedu příklad oslavy Jarní rovnodennosti a zároveň se tak můžeme rozloučit s příběhem Malého prince. V rámci tématu integrovaného bloku o vesmíru zmíníme střídání ročních období a jeho souvislost s otáčením Země kolem Slunce. Během celého týdne si povídáme o oslavách a proč jsou třeba. Při svačinách a obědech děti seznamujeme se stolováním a etiketou. Společně si můžeme vyrobit ubrousky na slavnostní tabuli. Aktivitu bych směřovala k happeningu, kdy je slavnost předem naplánovaná, děti jsou tedy aktéry a vědí o ní, aby se na ni mohli těšit a mít v ní drobný úkol (rozdělit ubrousky, připravit příbor, roznášet pití, dát na stůl květinu, aj.) Během dopolední činnosti se budeme věnovat přípravě slavnostní tabule, budeme se snažit vytvořit různé výtvarně krásné a pestré obrazce z ovoce, zeleniny a dalších pochutin. Nakonec se děti pěkně obléknou. Překvapíme je tím, že slavnost bude na neobvyklém místě, např. v zahradě, kde připravíme stůl s židlemi. Děti v zahradě objeví dopis a růži, kde se s nimi Malý princ loučí a přeje jim

pěknou oslavu. Dohlédneme na děti, jestli se pokusily splnit, co měly na starost, a pak už začneme slavit s hudbou a tancem. Můžeme děti naučit např. jednoduchý kolový tanec.

TRADICE

Jako příklad happeningu vycházejícího z tradice bychom mohli zrealizovat Masopustní průvod. Tato aktivita má k happeningu velmi blízko – je zde divadlo bez hraní rolí, zpěv, tanec, výtvarná složka (kostýmy a masky). Můžeme ji opět stylizovat do probíraného tématu.

Děti najdou ve třídě čepce krásně zdobené květinami, který nosí turci (jedna z postav masopustu). Čepce si s dětmi během týdne vyrobíme, nacvičíme píseň *Masopust držíme* a na konci týdne uskutečníme masopustní průvod za zpěvu písně a doprovodu na Orffovy nástroje.

VÝLET

Popis: Na výlet pojedeme vlakem. Děti motivujeme den předem tím, že Malý Princ po příchodu na Zemi putoval, a až teď zjistil, že někde ztratil svůj žlutý šátek, který má kolem krku (dětem ho můžeme ukázat na obrázku).

Naše putování začne na vlakovém nádraží, kde dětem koupíme speciální např. žluté jízdenky Malého prince, které dětem rozdáme.

Děti mají ve vlaku nějaký úkol, např. mohou sledovat z okna a vyjmenovávat všechny žluté věci – je to indicie, která je zavede k šátku Malého prince.

Na nádraží děti potkají průvodčího (pokusíme se s ním předem domluvit). Za pomoci učitele se zeptají, jestli neviděl žlutý šátek. On řekne, že ne, ale poradí jim, kde se mají zeptat, když mu pomůžeme najít výstražný terčík, kterým vypravuje vlak. Připravíme terč z kartonu, který schováme, děti jej najdou a dokreslí (např. pastely) zelenou a červenou barvu. Průvodčí dětem řekne, kam mají jít.

Další zastávku si můžeme domluvit např. v nějakém obchodě. Děti se zeptají paní prodavačky, ta jim předá obálku s mapou.

Pak se můžeme domluvit např. s místní knihovnou (ale i školkou nebo školou). Paní knihovnice dětem řekne, že Malého prince zná, vždyť hrdinou jedné z knížek, které tu mají, a ukáže jim, jak to v knihovně vypadá.

Poslední zastávka může být v parku, na okraji města, někde v přírodě. Tam děti zavedou žluté fáborky z krepového papíru. Ty děti posbírají a na konci je nalepí na papír a společně vytvoří šátek Malého prince. S dětmi můžeme použít kouzlo, aby se šátek proměnil ve skutečný. Pak ho děti hledají v blízkém okolí. (Kam jsme ho předtím schovali.) Výlet zakončíme malým oslavným piknikem.

ZÁVĚR

Cílem práce bylo zjistit možnosti realizace happeningu a performance v mateřské škole jako aktivit s mezioborovým přesahem a s edukačním potenciálem. Snahou bylo vytvořit ucelený obraz těchto uměleckých forem a nabídnout možné formy aplikace v mateřské škole.

Byla uskutečněna jedna individuální aktivita inspirovaná v současném umění typu happening s prvky experimentu a hry vycházející ze zájmu dětí a čtyři aktivity typu happening a performance v mateřské škole provázející příběh.

Happening spojený s hrou a experimentováním zaujal jak děti mladší (2 a 2,5 roku), tak dítě starší (4,5). Pracovat podle zadání dokázalo jen starší dítě, a to velmi krátkou dobu, pak se spontánně přidalo k hravé a experimentální činnosti. Přitom se ukázalo, že pokud pevně nelpíme na splnění zadání, necháme dětem prostor pro spontánní hru a vlastní objevování, přirozeně vykonávají aktivity rozvíjející různé oblasti (pohybové dovednosti, výtvarné a hudební citění, předmatematické znalosti a další). Uskutečnění tohoto typu happeningu se tedy ukázalo, s podmínkou citlivého přístupu pedagoga, jako možné s dětmi mladšího i staršího předškolního věku a mající edukační potenciál.

Happening provázející příběh se ukázal vhodným oživením příběhu a dobrou motivací pro následnou výtvarnou činnost. Avšak pokud vyžaduje konkrétní spolupráci ze strany dětí podle scénáře, naráží na nepochopení dané psychickou a mentální úrovní odpovídající věku (aktivity byly uskutečněny s dětmi věku 3-4 roky). Nepovažovala bych ji za neuskutečnitelnou, ale je zde nutná pečlivá příprava činnosti podle věku dětí, ale zároveň ochota danou činnost upravit a přizpůsobit aktuální situaci, a přitom se neodklonit od svého záměru.

Pokud je aktivita spojena s příběhem pro děti mladšího předškolního věku se ukázala realizačně jednodušší a ze strany dětí pochopitelnější aktivita typu performance vyžadující menší zapojení dětí. Je opět vhodnou motivací, oživením příběhu, která děti upoutá a dokáže ohromit.

Happening a performance jsou realizovatelné v prostředí mateřské školy a s vhodným přístupem pedagoga rozvíjí dítě ve všech vzdělávacích oblastech.

RESUMÉ

Bakalářská práce je zaměřena na happening a performance v prostředí mateřské školy. Práce je rozdělena do dvou částí, teoretické a praktické. V teoretické části je nastíněna historie happeningu a performance v Americe a České republice, dále jsou uvedeny definice a charakteristiky těchto uměleckých forem. Další část zmiňuje a ukazuje na konkrétních příkladech základní vlastnost happeningu a performance, kterou je mezioborovost. Pak se zaměřuje na dva umělecké obory – výtvarné umění a divadlo – a popisuje výrazové prostředky a jejich prolínání opět na konkrétních příkladech happeningů. Následně je uvedena výtvarná dramatika a artefietika jako obory blízké happeningu, které již našly své uplatnění v praxi mateřských škol. Poslední část pak uvádí zjištěné charakteristické prvky happeningu.

V praktické části je popsána individuální realizace happeningu a realizace happeningu a performance v mateřské škole. Pro úplnost jsou zde popsány další možné návrhy realizace.

Cílem práce bylo zjistit a popsat možnosti realizace happeningu a performance v mateřské škole jako mezioborové aktivity s edukačním potenciálem komplexně rozvíjející osobnost dítěte.

Z pozorování a z reflexe uskutečněných aktivit bylo zjištěno, že realizace happeningu a performance je v mateřské škole nejen možná, ale nabízí širokou škálu možností realizace vycházející ze záměru pedagoga a zájmu dětí. Zároveň je tato umělecká forma schopna naplňovat cíle dle RVP PV, tedy působit ve všech vzdělávacích oblastech a rozvíjet dítě komplexním způsobem. Prostřednictvím uměleckých prostředků umožňuje získat poznatky nejen z oblasti umění, ale i vědeckých a dalších oborů. Přitom využívá přirozenou nenucenou aktivní formu učení hrou a prožitkem.

SUMMARY

This bachelor thesis is focused on happening and performance in the kindergarten environment. The thesis is divided into two parts, theoretical and practical. The theoretical part sheds light on the history of happening and performance in the United States of America and the Czech Republic, and includes the definitions and characteristics of these art forms. The next part mentions and shows on particular examples a basic feature of happening and performance that is interdisciplinarity. Then the thesis focuses on two areas of art – fine art and theater – and describes a vehicle of expression and the interaction of various vehicles of expression again on

particular examples. Subsequently, art drama and artificetics are listed such as areas closely related to happening which have been already implemented into practice in kindergarten. The last part contains features I found out to be characteristic for happening.

The practical part describes an individual realization of happening and realizations of happening and performance in kindergarten. Further potential ideas (suggestions) of realization are also included here.

The aim of the thesis was to find out and describe potential realization of happening and performance in kindergarten such as interdisciplinary activities with educational potential, developing a child personality in a complex way.

From the observation and reflection of the activities carried out, it was found that the implementation of the happening and performance into kindergarten is not only possible, but offers a variety of different implementation options based on the intention of the teacher and the interests of children. At the same time, this art form is able to fulfill the goals according to the RVP PV, i.e. to operate in all educational areas and to develop children in a complex way. Through artistic means, it enables to gain knowledge not only in the field of art, but also in scientific and other fields. At the same time, a natural, unforced active form of learning through play and experience.

SEZNAM LITERATURY

AMIROVÁ, Alžběta, Michaela FIEDLEROVÁ a Andrea REJCHRTOVÁ. *Metody a aktivity dramatické výchovy v předškolním vzdělávání.* Praha: Raabe, [2019]. Komplexní metodiky jednotlivých oblastí předškolního vzdělávání. ISBN 978-80-7496-430-5.

ARONSON, Arnold. *Americké avantgardní divadlo.* Praha: Akademie múzických umění v Praze, 2011. ISBN 978-80-7331-219-0.

BEČVÁŘOVÁ, Ivana. *Výtvarná dramatika v pedagogické praxi: netradiční činnosti pro předškolní a školní věk.* Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0906-5."

BLÁHA, Jaroslav a Jan SLAVÍK. *Průvodce výtvarným uměním: [kapitoly k učebnici dějepisu pro 9. r. ZŠ].* Praha: Práce, 1997. Pomocné knihy pro učitele a žáky (Práce). ISBN 80-208-0432-3.

CÍSAŘ, Jan. *Člověk v situaci.* Praha: ISV, 2000. Média. ISBN 80-85866-67-6.

FIŠER, Zbyněk, Vladimír HAVLÍK a Radek HORÁČEK. *Slovem, akcí, obrazem: příspěvek k interdisciplinarnitě tvůrčího procesu.* Brno: Masarykova univerzita, 2010. ISBN 978-80-210-5389-2.

HAZUKOVÁ, Helena. *Příprava učitele na rozhodování ve výtvarné výchově.* Praha: Univerzita Karlova, 1995.

HAZUKOVÁ, Helena. *Výtvarné činnosti v předškolním vzdělávání.* Praha: Raabe, 2011. Nahlížet – nacházet. ISBN 978-80-87553-30-5.

HENRI, Adrian. *Environments and Happenings.* 1st edition. London: Thames and Hudson, 1974. s. 86. ISBN 0-275-43540-4.

HLAVICA, Marek. *Performanční studia.* Brno: Janáčkova akademie múzických umění v Brně, 2008. ISBN 978-80-86928-49-4.

CHALUPECKÝ, Jindřich. *Na hranicích umění: několik příběhů.* Praha: Prostor, 1990. Arkýř (Prostor). ISBN 80-85190-06-0.

Malá československá encyklopedie. Praha: Academia, 1985.

Malá československá encyklopedie. Praha: Academia, 1987.

MORGANOVÁ, Pavlína a Jiří VALOCH. *Akční umění.* 2. dopl. vyd. Olomouc: Nakladatelství J. Vacl, 2009. ISBN 978-80-904149-1-4.

Nový velký ilustrovaný slovník naučný. V Praze: Gutenberg, 1931.

PAVIS, Patrice a Daniela JOBERTOVIČOVÁ. *Divadelní slovník: [slovník divadelních pojmů].* Vyd. 1. Praha: Divadelní ústav, 2003, s. 169. ISBN 80-7008-157-0.

REJZEK, Jiří. *Český etymologický slovník.* Voznice: Leda, 2001. ISBN 80-85927-85-3.

SAINT-EXUPÉRY, Antoine de. *Malý princ.* Přeložil Jiří PELÁN. Praha: Témbr, 2020.

SLAVÍKOVÁ, Vladimíra, Jan SLAVÍK a Sylva ELIÁŠOVÁ. *Dívej se, tvoř a povídej! artefiletika pro předškoláky a mladší školáky.* Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-322-2.

SMOLKOVÁ, T. *Dítě v úctě přijmout.* Praha: Maitrea, 2007. ISBN 80-903761-2-6.

ZHOŘ, Igor, Radek HORÁČEK a Vladimír HAVLÍK. *Akční tvorba.* Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1991. ISBN 80-7067-074-6.

Ostatní zdroje:

A Brief History of Performance Art. In: Youtube [online]. 04. 12. 2017 [cit.2022-06-20]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=wVxm9Efhm9w>. Kanál uživatele: ART BASICS for CHILDREN.

ERHATOVÁ, J. *Rituály a jejich využití v praxi mateřské školy*, 2013. 81 s. Diplomová práce na Pedagogické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích na katedře Pedagogiky a psychologie. Vedoucí práce Mgr. Eva Svobodová.

KOVAŘÍKOVÁ, A. *Happening*, 2011. 41 s. Diplomová práce na Filozofické fakultě Masarykovi Univerzity v Brně na ústavu hudební vědy. Vedoucí diplomové práce Prof.ak. soch. Tomáš Ruller

Peintre performer à l'envers, In: Youtube [online]. 05. 27. 2010 [cit.2022-06-21]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=5Z_3xSnSeGg. Kanál uživatele: Artistesendirect.

RICHTER, Luděk. ČTVRTzimmník. [online].1997. [cit.2022-21-06]. Dostupné z: <https://dobredivadlodeltem.cz/uvaha/o-divadle-a-jeho-tvorbe-13-09-16-2>

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání. [online]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2021. [cit. 2022-06-21]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/file/56051/>

Slovník současné češtiny. [online]. Lingea s.r.o., 2018. [cit. 2022-06-21]. Dostupné z: <https://www.nechybujte.cz/slovník-soucasne-cestiny>

Slovník spisovného jazyka českého. [online]. Ústav pro jazyk český, v. v. i. 2011. [cit. 2022-06-20]. Dostupné z: <https://ssjc.ujc.cas.cz/>

TORISTÁ, L. *Happening a performancia v 60. letech 20. století v české kultúre*, 2013. 40 s. Diplomová práce na Filozofické fakultě Masarykovi univerzity v Brně na katedře Divadelních studií. Vedoucí diplomové práce Mgr. Martina Musilová, Ph.D.

SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK, GRAFŮ A DIAGRAMŮ

OBRÁZEK 1. ROČNÍ OBDOBÍ-CHLAPEC	43
OBRÁZEK 2. ROČNÍ OBDOBÍ-DĚVČE	43
OBRÁZEK 3. BARVY ROČNÍCH OBDOBÍ	44
OBRÁZEK 4. BARVY ZIMY: ČERNÁ, HNĚDÁ, BÍLÁ	44
OBRÁZEK 5. BARVY LÉTA: ČERVENÁ, ORANŽOVÁ, ŽLUTÁ, ZELENÁ, MODRÁ	44
OBRÁZEK 6. PETŘÍK PŘI MOTIVAČNÍ ČÁSTI	45
OBRÁZEK 7. REALIZACE	47
OBRÁZEK 8. MALÝ PRINC NA POUŠTI	52
OBRÁZEK 9. VYTVÁŘENÍ POUŠTĚ	53
OBRÁZEK 10. MALOVÁNÍ PÍSKEM.....	55
OBRÁZEK 11. MALOVÁNÍ PÍSKEM.....	55
OBRÁZEK 12. MALOVÁNÍ PÍSKEM.....	55
OBRÁZEK 13. VÝZVA PRO VEŘEJNOST	56
OBRÁZEK 14. HAPPENING RŮŽE	61
OBRÁZEK 15. MALOVÁNÍ OKVĚTNÍCH PLÁTKŮ RŮŽE	62
OBRÁZEK 16. „CESTOVÁNÍ PO PLANETÁCH“	66
OBRÁZEK 17. MALOVÁNÍ VESMÍRU SVÍTÍCÍMI BARVAMI	67
OBRÁZEK 18. „LIŠKA“	71
OBRÁZEK 19. BAREVNÁ CHRSTÍTKA	72

PŘÍLOHY

SEZNAM PŘÍLOH:

PŘÍLOHA Č. 1 – OBRÁZKY K HAPPENINGU	II
1.a) Arseny Abramov: Symfonie Továrních Syrén	II
1.b) Hugo Ball: Recitující Báseň „Karawane“	III
1.c) Jackson Pollock: Akční Malba	IV
1.d) John Cage: Piece (1966)	IV
1.e) Fluxus: Street Events (1964)	V
1.f) Gutai: Passing Trough (1956)	VI
1.g) Chris Burden: "The Volkswagen Piece." (1975)	VII
1.h) Milan Knížák: Demonstrace Jednoho (1964)	VIII
1.i) Zorka Ságlová: Házení Míčů Do Průhonického Rybníka Bořín (1969)	IX
1.j) Alan Kaprow: Fluids (1967)	X
1.k) Marina Abramović: Rest Energy (1980)	XI
1.l) Milan Knížák: Procházka Po Novém Světě (1964)	XII
1.m) Franck Bouroullec: (2008)	XIII
1.n) Petr Nikl: Švábí Arabesky	XIV
PŘÍLOHA Č. 2 - PLÁN INTEGROVANÉHO BLOKU	XV
PŘÍLOHA Č. 3 – FOTOGRAFIE DALŠÍCH ČINNOSTÍ INTEGROVANÉHO BLOKU	XVII
PŘÍLOHA Č. 4 – TEXT K AKTIVITĚ „NA POUŠTI“	XVIII
PŘÍLOHA Č. 5 – TEXT K AKTIVITĚ „RŮŽE“	XX
PŘÍLOHA Č. 6 – TEXT K AKTIVITĚ „CESTOVÁNÍ“	XXIII
PŘÍLOHA Č. 7 – TEXT K AKTIVITĚ „LIŠKA“	XXVI

Příloha č. 1 – HISTORIE HAPPENINGU A PERFORMANCE

1.a) Arseny Abramov: Symfonie továrních syrén

Zdroj: <https://alchetron.com/Arseny-Avraamov#arseny-avraamov-e40624fe-5417-44a5-a5ee-703bc1b8c96-resize-750.jpeg>

1.b) Hugo Ball: Recitující báseň „Karawane“

Zdroj: <https://glasstire.com/2015/06/12/beware-of-enterprises-that-require-new-clothes-unless-artists-make-them/>

1.c) Jackson Pollock: Akční malba

Zdroj: <https://classroomcanvas.weebly.com/harlan-art-gallery/action-painting-with-jackson-pollock>

1.d) John Cage: Piece (1966)

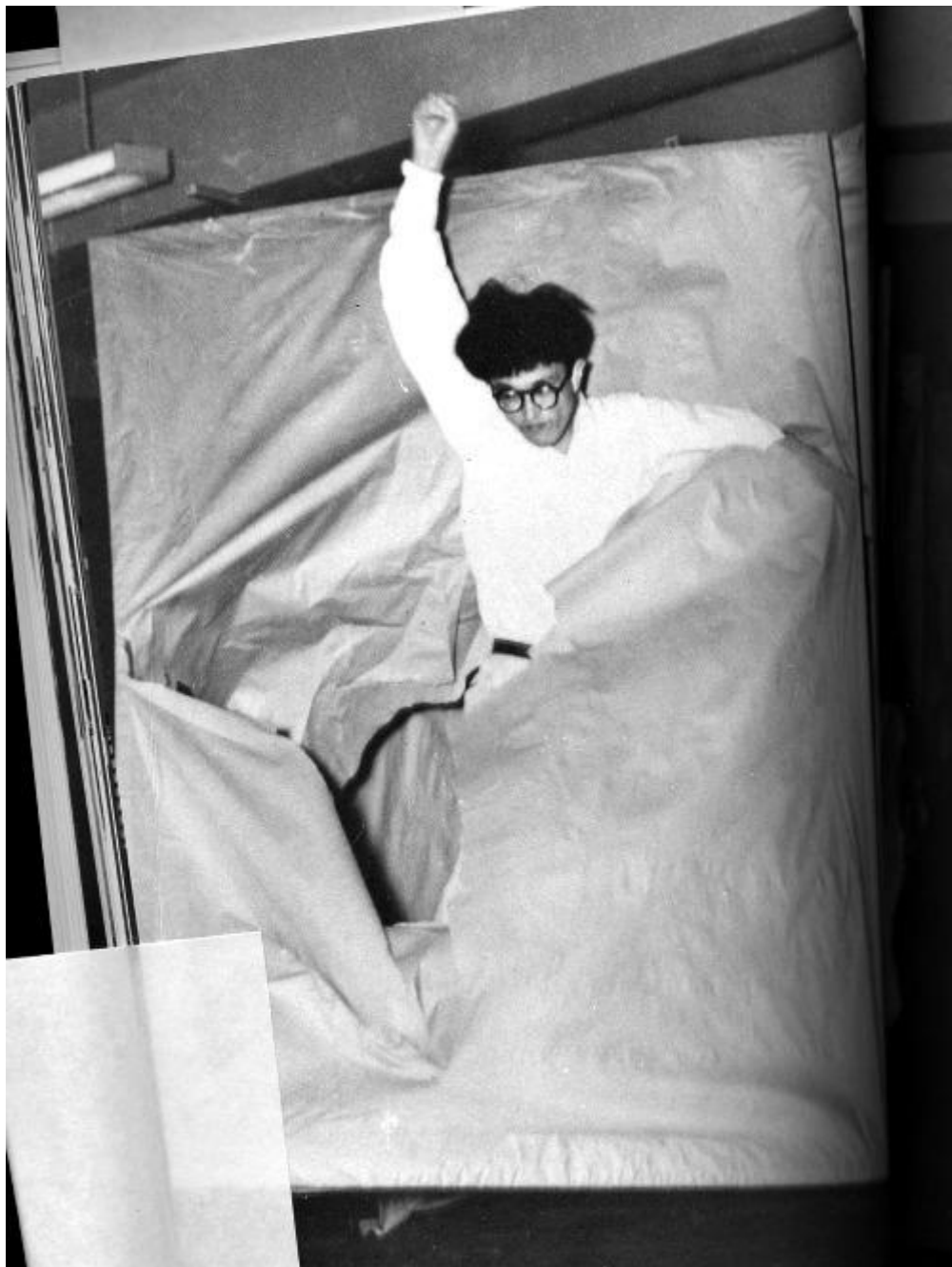
Zdroj: https://www.thewire.co.uk/news/26392/john-cage_s-variationsv-released-on-dvd

1.e) FLUXUS: Street Events (1964)

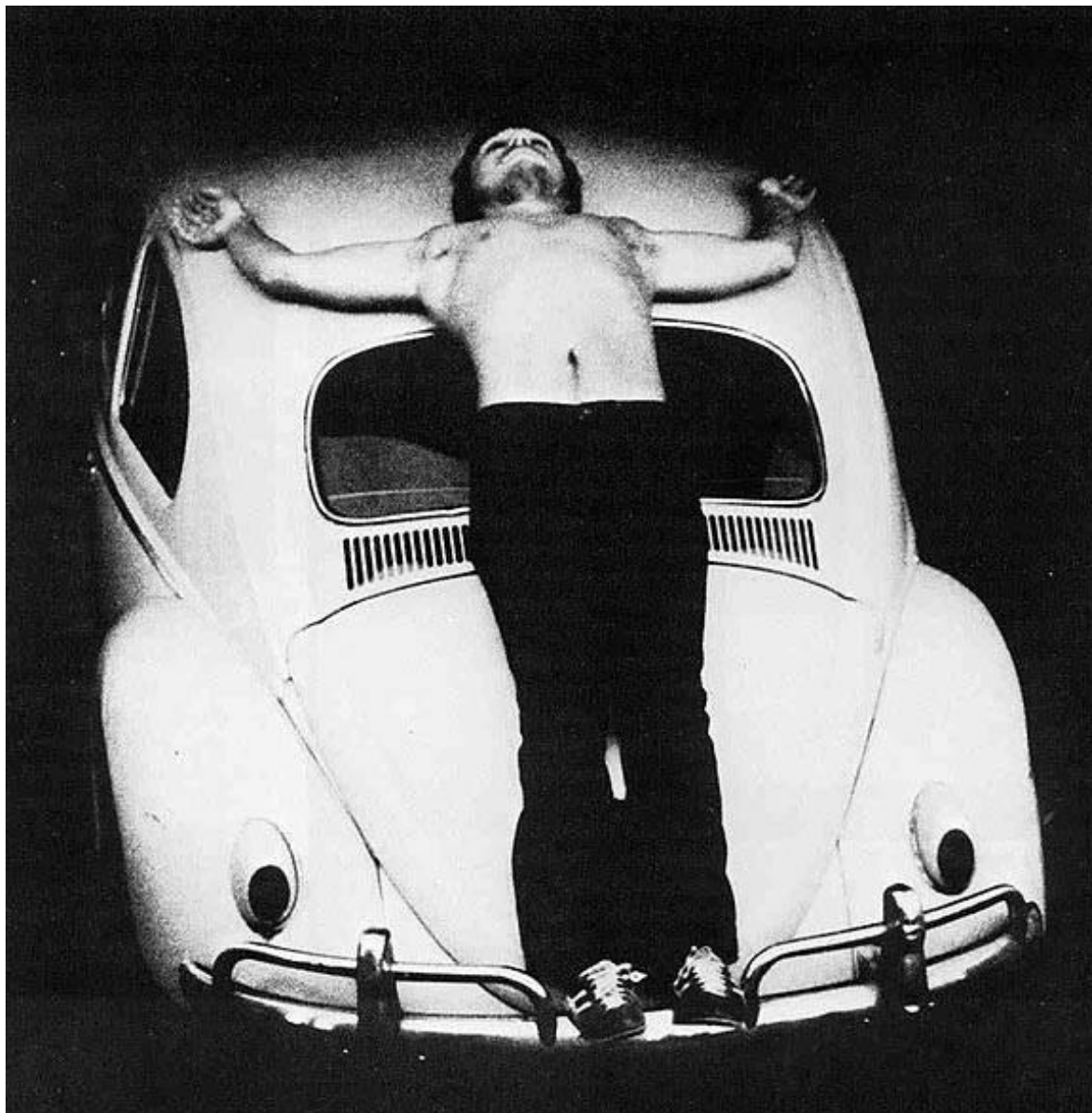
Zdroj: <https://historyofourworld.wordpress.com/2009/12/02/fluxus-fluxus-1995/>

1.f) Gutai: Passing trough (1956)

Zdroj: <https://www.artsjournal.com/artopia/2013/03/gutai-center-stage.html>

1.g) Chris Burden: "The Volkswagen Piece." (1975)

Zdroj: <https://www.rogerebert.com/interviews/chris-burden-the-body-artist>

1.h) Milan Knížák: Demonstrace Jednoho (1964)

Zdroj: <https://www.milanknizak.com/192-akce/219-demonstrace/234-demonstrace-jednoho-1964/>

1.i) Zorka Ságlová: Házení míčů do průhonickeho rybníka Bořín (1969)

Zdroj: <https://www.artlist.cz/en/works/hazeni-micu-do-pruhonickeho-rybnika-borin-100501/>

1.j) Alan Kaprow: Fluids (1967)

Zdroj: <http://vytvarkavsexte.blogspot.com/2016/01/happening-performance.html>

1.k) Marina Abramović: Rest Energy (1980)

Zdroj: <https://www.alejandradeargos.com/index.php/en/all-articles/35-artists/41451-marina-abramovic-biography-works-and-exhibitions>

1.1) Milan Knížák: Procházka po novém světě (1964)

Zdroj: <https://www.milanknizak.com/192-akce/219-demonstrace/235-prochazka-po-novem-svete-1964/>

1.m) Franck Bouroullec: (2008)

Zdroj: <https://www.gettyimages.fi/detail/uutiskuva/french-painter-franck-bouroullec-perfoms-with-a-painting-uutiskuva/128786205>

1.n) Petr Nikl: Švábí Arabesky

Zdroj: <http://www.stylenew.cz/petr-nikl-svabi-arabesky-patek-26-unora-2000-divadlo-archa-2/>

Příloha č. 2 - PLÁN INTEGROVANÉHO BLOKU

*Mateřská škola Lipí
Lipí 103
Dubné 37 384 (okres České Budějovice)*

Integrovaný blok: Vesmírné putování s Malým princem

Záměr:

- ROZŠÍŘIT VNÍMÁNÍ SVĚTA – Seznámit děti s vesmírem, a tím rozšířit vnímání světa jako nejbližšího okolí, na svět jako planetu Zemi, která je součástí ještě většího celku.
- POMÁHAT HLEDAT IDENTITU – Pomáhat pochopit, že člověk je sice malou, ale nepostradatelnou součástí světa a každý v něm má své jedinečné místo a může svět změnit k lepšímu.
- PODPOROVAT A ROZVÍJET ZKOUMÁNÍ A POZITIVNÍ VZTAH K PŘÍRODĚ A ŽIVOTU OBECNĚ
- UČIT VIDĚT KRÁSU A DŮLEŽITOST „OBYČEJNÝCH“ VĚCÍ
- ROZLIŠIT DŮLEŽITÉ HODNOTY OD NEDŮLEŽITÝCH – přátelství, láska, pravda x lhostejnost, jmění, postavení
- BÝT ŽIVÝ – Zapojovat se do dění kolem sebe, podporovat samostatnost a rozvíjet zodpovědnost.
- k přenesení výše uvedených záměrů POUŽÍT také PERFORMANCE a HAPPENING, tak přirozeně seznamovat s technikami výtvarné výchovy

Dílčí cíle:

- rozvíjení pohybových dovedností
- rozvoj jemné motoriky
- rozvoj sluchového vnímání, rytmu
- rozvíjení naslouchání příběhu a jazykových dovedností
- rozvoj pozitivního vztahu k učení a intelektuálním činnostem
- vytvoření povědomí o mezilidských morálních hodnotách
- vytváření povědomí o vlastní sounáležitosti se světem

Očekávané výstupy:

Dítě dokáže:

- na dotaz řekne a předvede, jaký pohyb dělá Země a ostatní planety
- při sypání písku vytvořit špetku, správně držet pastelku
- napodobit učitele při hlasovém a dechovém cvičení a naučí se píseň „Naše Země kulatá je“
- na dotaz pojmenuje hlavního hrdinu „Malého prince“
- z obrázku nebo modelu poznat Zemi, Měsíc, Slunce a hvězdy
- uvede alespoň 1 kamaráda – člověka, zvíře, květinu, kterého mají a věnují mu svou pozornost a lásku

Vzdělávací nabídka činností:

- aktivita z artefietiky – Co se mi vybaví, když se řekne vesmír?
- modelování toho, co může být ve vesmíru
- rytmická a pohybová hra „Velký třesk“ na seznámení se vznikem vesmíru
- cvičení s obručkami – galaxie
- cvičení s míčky – planety
- překážková dráha – výcvik kosmonauta před letem do vesmíru
- hraní s padákem – hra „černá díra“
- oblékání do skafandru
- sledování videa – jak se žije na vesmírné stanici
- videoukázka z filmu Malý princ
- grafomotorické listy a omalovánky – téma vesmír a Malý princ
- výtvarné aktivity spojené s performance a happeningem – malování pískem, prstovými a svítícími barvami, malování na světelnou tabuli
- stavění rakety z molitanových a dřevěných kostek
- dramatická činnost– vnitřní hlasy při odchodu Malého prince ze své planety
- nácvik říkadla růži při odchodu Malého prince
- dechové, hlasové cvičení a nácvik písně
- povídání na téma vesmír, Malý princ, přátelství

Příloha č. 3 – FOTOGRAFIE DALŠÍCH ČINNOSTÍ INTEGROVANÉHO BLOKU

Příloha č. 4 – TEXT K AKTIVITĚ „NA POUŠTI“

„NA POUŠTI“ - performance

Pomůcky: oblečení pro letce – bunda, šála, letecké brýle; skleněné terárium, 6 očíslovaných nádob s barevným pískem, figurka Malého prince, dřevěná hračka letadlo, počítač s hudbou

Scénář: *Přijdu převlečena za letce z Malého prince. Přivítám děti. Řeknu, že vím, že si povídají o vesmíru a zeptám se, jestli poznají, kdo jsem. Pak začnu vyprávět, jak jsem se jako letec setkal s někým z jiné planety, a že to bylo na planetě Zemi na poušti a začnu takovou poušť vytvářet – do velkého skleněného terária osvětleného lampou za doprovodu hudby a vyprávění příběhu začnu sypat barevný písek. Vrstvením barev se tak vytvoří barevná poušť – místo setkání Prince s letcem. Na konci představení umístím do "pouště" Malého Prince a letce s letadlem. Tato "Poušť" nás bude provázet celým příběhem a postupně do ní budeme umisťovat další předměty/ postavy související s příběhem.*

Vlastní text: „Ahoj děti. Víte, kdo jsem? Jsem letec. Řídím letadlo. Asi takové (*ukážu malou dřevěnou hračku – letadlo*), ale než jsem se stal letcem taky jsem byl velký jako vy. Bylo mi 6 let a jednou jsem si prohlížel knížku o zvířatech. Znáte hady? Ano, tak tam byl ten velký had, jmenuje se hroznýš, asi proto, že je tak hrozně velký... a psalo se tam, že hroznýš kořist nekouše, ale spolkně ji celou...a tak jsem nad tím přemýšlel, a pak jsem nějakou dobu kreslil takové obrázky. Víte, co to je? Zkuste to uhádnout. Je to slon uvnitř hroznýše. A ukazoval jsem to dospělým. Ale nikdo z nich to neuhádl. A tak jsem takové obrázky kreslit přestal. Ale pak jsem potkal Malého Prince. A bylo to na poušti. Víte, co je poušť? Ano, je tam hodně písku. Já tady jednu takovou poušť udělám. (Začnu sypat písek, pustím hudbu). Líbí se vám? Jednou asi před 6 lety se mi v poušti porouchal motor letadla. (Položím letadlo do písku). Chtěl jsem ho opravit. Bylo pro mě hodně důležité, abych ho opravil, protože jsem neměl moc vody k pití. A bez vody bych nepřežil. První noc jsem šel spát a druhý den za úsvitu (Víte, co je to úsvit?) mě překvapil slabý hlas, který říkal: " Nakresli mi beránka." Nejdřív jsem se lekl, a díval jsem se na toho malého človíčka...

Zeptal jsem se, co tu děláš? Ale on znovu opakoval. Namaluj mi beránka, a protože jsem beránka neuměl, tak jsem mu ho nakreslil jednu z kreseb, které jsem jako malý kreslil. Ukázal jsem mu obrázek. A on, že nechce hroznýše, který snědl slona, ale beránka. Představte si, poprvé někdo poznal mého hroznýše. A on znovu: " Namaluj mi beránka." A tak jsem mu ho namaloval nejdřív takhle: (Namaluju beránka) ...ale to se mu nelíbilo, až když jsem mu namaloval tohle a řekl, že je to krabice a beránek je uvnitř, byl spokojený.

Tak jsme se spřátelili. A později jsem se od něj, že není z naší planety, ale přišel z jiné planety odněkud z vesmíru. A taky říkal, že jeho planeta není větší než dům. Stará se, aby na ni nevyrostly baobaby. To jsou obrovské stromy, které by ji mohly roztrhat, protože je tak maličká. Taky jsou na planetě 3 sopky, které vymetá a jedna květina, o kterou se stará.

A teď tu mám pro vás úkol. Zkusíte nakreslit planetu Malého prince? Jak by mohla vypadat?“

Následující výtvarná aktivita – zadání pro děti:

Pokračuji v roli letce: „Říkal jsem, že Malý princ pochází z jiné planety. Chtěli byste si zkusit takovou planetu namalovat pomocí tohoto barevného písku? Ano? Tak pojdte se mnou a zkusíme si to.“

Příloha č. 5 – TEXT K AKTIVITĚ „RŮŽE“

RŮŽE – happening

Pomůcky: připravené kusy látky, torzo růže (větev, zelený krepový papír, plastový květináč), stojan na vánoční stromek, kniha Malý princ; oblečení na letce – bunda, šála, letecké brýle

Scénář: Již při příchodu dětí do třídy jsou na koberci poházené kousky látky smetanové barvy vystřihané do tvaru okvětních plátků růže. Dětem zatím nic nesdělují. Nechám je látku prozkoumat. Zatím si připravím scénu: umístím torzo – stonek růže s listy, kterou jsem si předem vyrobila. Následně navážu na předchozí příběh Malého prince, který přicestoval na poušť z jiné planety, kde se setkal s letcem. Povím dětem, jaká planeta je, co na ní Malý princ dělá – vymetá sopky, vytrhává semínka baobabů a jednoho dne spatří vyrůstat rostlinu, kterou ještě nikdy předtím neviděl. Přečteme si setkání Malého prince s růží, jak se o ní staral a nakonec část, kdy odešel. Pak navážu ve vyprávění tím, že řeknu dětem, jak byla po odchodu Malého prince růže smutná, že její barva vybledla a květ opadal. Zeptám se dětí, jestli mi pomohou ji znovu rozveselit, aby znovu rozkvetla a zazářila barvami.

Vlastní text: (*Opět vystupuji jako letec*). Ahoj děti. Vzpomínáte si, jak jsme se seznámili s Malým princem? Kde jsme ho potkali? Na poušti. A vy jste pak z písku namalovali jeho planetu. Víte, on mi pak o té své planetě ještě vyprávěl. Říkal, že je docela malinká. Stará se na ní o 3 sopky, které vymetá a taky vytrhává semínka baobabů. To jsou velké stromy a kdyby moc vyrostly, jejich kořeny by mohly planetu roztrhnout – tak malá je.

Na jeho planetě taky rostou různé květiny. Jednoho dne se ale objevilo semínko, o kterém si princ říkal, že z něj vyroste opravdu zvláštní a výjimečná květina. A tak čekal a čekal, až jednoho dne při východu slunce opravdu vykvetla. A ta vám děti byla krásná...

M.P.: „Vy jste tak krásná!“

Květina: „Že ano. A narodila jsem se s prvním ranním paprskem.“

M.P.: Skromná moc nejste!“

Květina: (*jen zakašle*)

M.P.: „Ale jste tak krásná!“

Květina: „Myslím, že je čas posnídat, postaráte se o mě?“

M. P.: „Ó, ano. Hned vám dám trochu vody.“

Květina: „Vidíte mé trny? Jen ať přijdou tygři se svými drápy!“

M.P.: „Na mé planetě tygři nejsou, a kromě toho trávu nežerou.“

Květina: „Já nejsem tráva!“

M.P.: Ó, promiňte.“

Květina: „Tygrů se nebojím, ale mám hrůzu z průvanu. Nemáte nějakou zástěnu?“

M.P. si říká pro sebe: „S tou květinou bude ale potíž.“

Jednoho dne se Malý princ rozhodl, že odejde a prozkoumá jiné planety ve vesmíru. Přišel se rozloučit s květinou, která byla pyšná a sobecká. Pochyboval, že ho květina vůbec potřebuje...

M. P.: „Právě se chystám odejít, podívat se na jiné planety a něco se naučit. Už musím jít. Sbohem.“

Květina: „Sbohem.“

M.P.: „Tady je vaše zástěna.“

Květina: „Promiň, byla jsem hloupá, odpusť mi to. Mám tě ráda. Bud' šťasten a tu zástěnu si zase odnes, už ji nechci.“

M.P.: „Ale vítr...“

Květina: „Nejsem tak nachlazená, čerstvý noční vítr mi udělá dobře. Jsem přece květina.“

M. P.: „Ale zvířata...“

Květina: „Musím přece vydržet pár housenek, když chci poznat motýly. Kdo by mě pak navštěvoval. A velikých zvířat se taky nebojím. Mám přece drápy. Neotálej tolik, rozčiluje mě to. Rozhodl ses odejít, tak jdi.“

M.P.: Sbohem

Květina: „Sbohem. Je mi to líto. Proč jsem byla tak hloupá. Mám tě ráda. Mám tě moc ráda. A teď tu zůstane sama. Ach, proč jsem tak pyšná! Už tě nikdy neuvídím. A už se nikdy nedovíš, že jsem na tvou planetu přišla kvůli tobě. Už nikdy se nedozvíš, jak tě mám ráda. Ach, proč jsem tak pyšná!“

Malý princ odešel a květina je velmi smutná, až jí z toho zbledly a opadaly okvětní plátky. Pomůže mi se o květinu postarat a znovu ji vrátit její barvu a květy? Tak si každý seberte 1 okvětní plátek a pojd'te se mnou...

Teď si vyberte, jaké barvy chcete a malujte prsty po okvětním plátku. Pak všechny okvětní plátky vrátíme květině a vytvoříme jeden květ.

Navazující činnost některý následující den – dramatika (vnitřní hlasy):

Podarilo se vám o růži postarat? Myslíte, že vypadá veseleji? Co všechno musíme dělat, když se staráme o květinu? Máte nějakou svoji květinu nebo zvířátko, o které se staráte? Představte si, že se o vás někdo stará, vy si na něj zvyknete, a pak odejde. Jak si myslíte, že se cítila růže? Jak se cítil Malý Princ?

Ukončení: Nakonec děti vytvoří kolem růže kruh. Budou ji chránit, zatímco Malý Princ bude pryč, protože i on musí pochopit na svých cestách, jak mu moc růže chybí, a pak se k ní vrátí. Řekneme jí říkanku: *"Růžičko, růžičko, máme Tě rádi. I když si pyšná a nedáváš svou lásku znát, jednou to pochopíš, budeš náš kamarád."*

Příloha č. 6 – TEXT K AKTIVITĚ „CESTOVÁNÍ PO PLANETÁCH“

CESTOVÁNÍ PO PLANETÁCH – happening

Scénář akce: Malý princ se rozloučil s růží a opouští svou planetu. Během své cesty putuje vesmírem a zastaví se na několika planetách. Tyto cesty dětem znázorním prostřednictvím jednoduchého stínového divadla doprovázeného vlastním vyprávěním příběhu. V místě, kdy princ přechází na jinou planetu zapnu hudbu a vyzvu vždy 2 děti, aby přišli k divadlu a elektrickou tužkou namalovaly něco z vesmíru na světelnou tabuli. Ostatní děti, které zrovna nekreslí, mají svoji kresbu, kterou jsme si předchozí den vytvořili svítilkami barvami na černou čtvrtku A4 a volně se na hudbu pohybují po třídě.

Vlastní text: Malý princ opustil svou planetu a vydal se na cestu vesmírem. Na první z nich bydlel král, který seděl na majestátním trůnu. Když malého prince spatřil pravil:

KRÁL

Král: „Ha, tady máme poddaného. Přístup.“

M.P.: " Vaše veličenstvo, nad čím vládnete?"

Král: " Nad vším."

M.P.: " Nad vším? A hvězdy vás poslouchají?"

Král: „Přirozeně. Nestrpím nedisciplínu.“

M. P.: "Chtěl bych vidět západ slunce. Připomenulo by mi to moji růži. Mohl byste rozkázat slunci, aby zapadlo?"

Král: "Budeš mít svůj západ slunce, vyžádám si ho...ale počkám, až budou příznivé podmínky."

M. P.: "A to bude kdy? To bude...ehm..dnes večere asi dvacet minut před osmou.."

Malý princ pochopil, že král slunci přikázat nedokáže. A že jen předstírá, že vládne nade vším, proto se rozhodl odejít.

Cestoval dál vesmírem...

DOMÝŠLIVEC

M.P.: "Dobré ráno, vy máte ale divný klobouk..."

D.: " Mám ho proto, abych mohl zdravit. Abych mohl zdravit, když mě s jáсотem vítají... Zatleskej.

(*M. P. zatleská*). Oh, děkuji! Vidíš? Skutečně mě velmi obdivuješ?"

M. P.: " Co znamená obdivovat?"

D.: " No přece uznat, že jsem nejkrásnější, že mám nejlepší šaty, že jsem nejbohatší a nejchytřejší na celé planetě."

M.P.: " Ale vždyť jste na této planetě sám?"

D.: " Udělej mi tu radost, a i tak mě obdivuj."

M. P.: " Tak vás budu obdivovat, ale k čemu vám to bude?"

Dospěláci jsou vážně hodně divní a odcestoval na další planetu.

PODNIKATEL

Dorazil na planetu, kde bydlel podnikatel...

P.: "Vlastním hvězdy. Spravuju je. Počítám je, a pak je znova přepočítávám."

M. P.: " A co z toho máte?"

P.: " Dělá to ze mne boháče."

M. P.: " A co z toho máte, že jste bohatý?"

P.: " Mohu si tak koupit další hvězdy. A taky cokoli jiného..."

Malý princ odešel a zase si při cestě na další planetu říkal. " Dospělí jsou rozhodně až neuvěřitelně divní."

LAMPÁŘ

Další planeta byla velice zajímavá. Byla ze všech nejmenší a bylo na ni místo jen pro jednoho lampáře a lampu.

M. P.: " Dobrý den, proč zhasínáš lampu?"

L.: " To je můj pracovní úkol. Dobrý den."

M.P.: "Co je tvůj pracovní úkol?" podivil se Malý princ...

L.: "Zhasnout tu lampu. Dobrý večer.

M.P.: " Ale proč pořád zhasínáš a rozsvěcíš?"

L.: " Dřív jsem rozsvěcel jen ráno a večer a přes den jsem si dělal, co jsem chtěl..."

M.P.: "A proč už to tak neděláš?"

L.: "Právě, že dělám. Planeta se začala točit rychleji a jak je malinká, trvá den jen 1 minutu. Vůbec si neodpočinu. Je to mizerná práce..."

M. P.: „To tedy ano, ale tvoje planeta je tak malinká, že ji obejdeš jen 3 kroky, takže když půjdeš, obejdeš ji a budeš pořád na slunci..."

L.: " Když já ze všeho nejradši spím..."

M.P.: "To je smůla."

L.: " To ano, to je opravdu smůla."

M. P.: "Lampář by určitě připadal králi, podnikateli i domýšlivci směšný a koukali by na něj svrchu...Ale ze všech mi přijde nejmíň směšný, aspoň nemyslí na sebe..."

Malý princ dál cestoval, až doputoval na planetu zemi, kde se s někým potkal. My už víme, že s letcem, a s námi, ale ještě s někým dalším, a to si povíme příště...

Příloha č. 7 – TEXT K AKTIVITĚ „LIŠKA“

LIŠKA – happening

Scénář akce: Při svém putování se Malý princ nakonec dostává na planetu Zemi. Předchozí den jsme si v rámci IB povídali právě o planetě Zemi, takže na to navážeme. Zeptáme se, jestli někdy viděli poušť nebo na ní dokonce byli. Zeptáme se jaká další prostředí znají. Zmíníme ta charakteristická pro naši zemi jako lesy, louky, pole, rybníky, jezera, ale i ta vzdálenější – kromě pouště třeba moře, pralesy, stepi, místa, kde je pořád sníh. Řekneme dětem, že než přišel Malý princ do pouště a potkal se s letcem, seznámil se ještě s jednou bytostí. Pustíme si ukázkou z filmu, kde se Malý princ setkal s liškou. Předtím jsem si ve třídě připravila sklenice naplněné luštěninami.

Vlastní text – otázky k dětem: *Pamatujete si, jak jsme si včera povídali o planetě Zemi? Ano? A na naši planetu Zemi se během svého putování vesmírem dostal i Malý princ. Pamatujete, na jakém místě se setkal s letcem? Kde to bylo? Bylo tam hodně písku a tomu místu se říká poušť. Znáte nějaká další prostředí na Zemi? Třeba, kam chodíte na procházky s rodiči do přírody? Jsou to lesy, louky, rybníky. A když jedete na dovolenou, tak jsou to třeba moře, hory nebo lesy nebo dokonce pralesy...A než přišel Malý princ na poušť, kde potkal letce, setkal se na Zemi ještě s jednou důležitou bytostí. Uhodnete, koho prvního potkal? Poradím vám, že to bylo zvíře. My si pustíme kousek z filmu Malý princ a vy to určitě poznáte.*

(Pustíme si asi 5minutovou ukázkou, kde se Malý princ setká s liškou).

Tak jaké je to zvíře? Liška, ano. A jakou měla barvu? Červenou, oranžovou, ...takové se říká zrzavá. A kde si spolu hráli? Poznali jste to? Ano, bylo to pole a jakou mělo barvu? Bylo krásně žluté. Když obilí na konci léta uzraje, tak je žluté. A co liška říkala? Že si ji musí ochočit? Co to znamená si někoho ochočit? Staráte se doma o někoho? Nějakou květinu nebo zvířátko? Máte nějakého kamaráda? Máte ho rádi? Když někoho máme rádi věnujeme mu pozornost. A máme za něj zodpovědnost. A liška říkala, že vždycky, když uvidí žluté pole, vzpomene si na Malého prince, protože jeho vlasy mají taky takovou barvu. A tak to vlastně můžeme mít všude kolem nás...Když je něco, co neznám, čeho se třeba i bojím, tak mohu najít něco známého, co mám rád/a. Vzpomenu si na někoho, koho mám rád/a, a tak mi vlastně může být všude dobře nebo alespoň trochu lépe. Třeba my teď už, když se podíváme na nebe a uvidíme hvězdy, vzpomeneme si na našeho kamaráda Malého prince.